ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 3792 1885 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳ. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ	Կեդրոնական վարժարանը	
ՊԱՏՄԱԿԱՆ	Նախնի Արուեստներ և Ջրադաշտի կրօնքն	
ԿՐԹԱԿԱՆ	Իգական սեռի կրթութիւնն ի Թուրքիա. — Ատենախօսութիւնք Համիտիէ վարժարանի տնօրէն Շիւքրի պէյի, Թուրք տիկնոջ մը եւ վարժարանին աշակերտուհեաց միոյն	
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ	Օսմանեան վաճառաբարձ շոգենաւք	ԱՌԵՒՏՐ. ՍԵՆԵԿ. ԼՐԱԳ.
ՆՈՐԱՎԷՊ	Ընթրիքը	ԷՌՆԷՍԹ ՌԻՎՕ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ.	Տաղ ուրախութեան ի վերայ գինւոյ (յԱՇԸԳ Շիրինէ ասացեալ)	
»	Խրատ Յովհաննու Թուրքուրացւոյ. Երգ. Հաւաքեց	Հ. ԷԿԻՆԵԱՆ
ԳԻՏԱԿԱՆ	Քարացումն գործարանաւոր մարմնոց	ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ	Օդաչու մեքենայ	Հ. ԷԿԻՆԵԱՆ
ԶԱՆԱԶԱՆՔ	Կախելոց ակումբը	ԹԱՆ
ՄԱՍԻՍԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ		
ՔԱՂՈՒԾ ՇԱԲ. ԼՐՈՑ	Արտաքին, Ներքին, Ազգային	
ՍԻՄՕՆԷ ԵՒ ՄԱՐԻ	(Կզավիէ տը Մոնթէբէն) (վերջ) Թարգմ.	Մ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պոլիս	տարեկան	կէս ոսկի Օսման.
»	վեցամսեայ	քառ. » »
Գաւառներ	տարեկան	կէս » »
Օտար քաղաքներ	»	12 Ֆրանք
Թղթատարութեան ծախք	»	15 դահ. արծաթ
ՄԷԿ ԹԵՐԹԻՆ ԳԻՆՆ Է		60 փարայ

Մասիսի խմբագրութեան վերաբերեալ ո՛եւ է գրութիւն կամ նամակ պէտք է ուղղել առ

Խմբագրութիւն Արեւելք և Մասիս Լրագրաց
Ղալաթիա, Նորատունկեան խան

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՑ

1885

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ԳԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա, 17 Հոկտեմբեր

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐՈՅ

3 ամիս Լոնտրայի վրայ պահքայի)	108 3/4
3 » » » (վճռւկնկն)	108 3/8
3 » Բարիզի » (պահքայի)	23 20
3 » » » (վճռւկնկն)	23 30

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քոնսօլիտէ

		Դահեկան
Երէկ երեկոյ գոց. (Միաց. D. Սէրի Գ. Կ.		15 17
Պօրսային գոցուելէն վերջը	»	15 24
Բերայի մէջ	»	— —
Առաւօտուն բացուեցաւ	»	15 24
Բարձրագոյն գին	»	15 24
Նուազագոյն »	»	15 23
Կէս օրին	»	15 23 1/3
Փոխառութիւն 1858) » 1862)	A. Սէրի Գ. Կ.	27
» 1860) » 1863) » 1872)	B. » » »	15 30
» 1865) » 1869) » 1873)	C. » »	15 22

Իւնիֆիէ Եգիպտական

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	72 10
Այս առտու բացուեցաւ Գ. Կ.	72 5
Կէս օրին	72

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍՔ

Սօսիէթէ Ժէնէրալ	Գ. Կ.	Անգլ. Լր.		3 10
Քրէտի Ժէնէրալ	» »	Օսմ.	»	6 10
Պանք տը Գոնս	» »	»	»	3 5
Սօս. Շանժ է վալէօր	» »	»	»	3 15
Թրամուէյ	» »	»	»	280
Րումէլիի երկաթուղի		Ֆր.		35 25
Օպլիկասիօն տը Բրիօրիթէ		»		—
Բաժնեթուղթ Լաւրիօնի		»		55

Ընթացք դրամոց

Օսմանեան ոսկի	ղրշ. ...	100
0 ֆրանքնոց	» ...	87 12
Անգլիական ոսկի	» ...	110
Բօլ Իմբէրիալ	» ...	90 8
Քրիմից	» ...	51 15
Ռուսլի թղթադրամ	» ...	9 24
» արծաթ	» ...	89 20
Ֆիօրին	» ...	8 30
Մեճ. արծ. (տարբ.)	» ...	108 3
Վեցնոց	» ...	102 30
Հինգնոց	» ...	102 25
Մէթալիք	» ...	98
Պշլինձ	» ...	—
Թղթադրամ	» ...	—

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն, 29 Հոկտեմբեր, ժամ 5 վայր. 15 երեկոյ

Անգլ. քոնսօլիտէ	100 3/16
Օսմ. » Սէրի Դ. բացուեցաւ	14 3/8
» » » գոցուեցաւ	14 1/2
» » » Ա.	28
» » » Բ.	15 1/4
» » » Գ.	14 1/2
Օթօման 1871	67
Փոխառութիւն 1877	79 1/4
Պանք Օթօման	10 1/8
Ռուսական փոխառ. 1873	95 1/2
Եգիպտական միացեալ (իւնիֆիէ)	65 5/8
» առանձն. (բրիվիլէժիէ)	86 3/4
Տայրա Սանիէ	60 3/4
Տօմանիալ (փոխառ. Րօչիլտ)	87 3/4
Հունգարական պարտաթուղթ 4%	— —
Փոխանակութիւն Բարիզի վրայ	— —

Վիէննա, 29 Հոկտեմբեր, ժամ 4 երեկոյ

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	125 50
Օսմանեան երկաթուղի	18

Բարիզ, 29 Հոկտեմբեր, ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 4 1/2 %	109 35
» » 3 %	80 12 1/2
Օսմանեան քօնսօլիտէ Սէրի Դ. բացուեցաւ	14 50
» » » գոցուեցաւ	14 55
» » Սէրի Բ.	14 50
» » Գ.	14 40
Օսմանեան երկաթուղի	35 75
» Րէժիի բաժնեթուղթք	— —
Պանք Օթօման	503 75
Գրէտի Լիոնէ	— —
» Ֆոնսիէ	1296 25
Բաժնետոմս Լիոնի	1240
Սուէզի ջրանցք	2022 50
Ռուսական 5 % 1877ի	100 1/2
Իտալական Ռանթ	96 22 1/2
Եգիպտական միացեալ	331 25
Սպանիական (արտաքին)	56 1/4
Բրիօրիթէ Թիւրք	360
5 % Հելլենական	292 50
Չէք Լոնտրայի վրայ	25 21

ԲԱՐԻԶ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

Բարիզ, 28 Հոկտեմբեր, ժ. 10 վ. 30 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 4 1/2 %	109 30
Օսմանեան քօնսօլիտէ Սէրի Դ	14 60
Եգիպտական	331 25

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

34րդ ՏԱՐԻ 1885 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19 ԹԻՒ 3792

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՇԱԲԱԹ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Յառաջիկայ շաբաթ օր ճիշդ տարի մը կ'ըլլայ որ Ներսէս Պատրիարքը կորուսած ենք։ Նորա մահուան յաջորդ օրն, տակաւին մարմինն ի չիրիմ չամփոփուած, շատ մը կարող եւ եռանդուն անձինք հաւաքեալ՝ կ'որոշէին անմիջապէս բանալ Կեդրոնական վարժարանը, որուն այնքան փափաքող էր հանգուցեալ Պատրիարքն, որուն հիմնարկութեան համար այնքան աշխատած էր, որուն գաղափարն արդէն մի քանի տարիներէ ի վեր ծնունդ առած էր եւ որոյ օգտակարութիւնն երբեք խնդրոյ նիւթ չկրնար ըլլալ։

Այսօր Կեդրոնական վարժարանը չէ թէ գոյութիւն չունի, այլ նաեւ բանակցութիւնք չեն աւարտած եւ իրաւունք ունինք կարծելու թէ յառաջիկայ յունուար 1 ին բանալու որոշումն այնքան անփոփոխ է որքան անփոփոխ եղաւ անցեալ սեպտ. 1 ին բացման պայմանը։

Ինչո՞ւ համար Կեդրոնական վարժարանը չբացուիր, ո՞ւր է յանցանքը։ Արդեօք դրա՞մ չկայ, արդեօք գործի՞չ չկայ։ Արդեօք թշնամինե՞ր ունի թէ չէ անոր համար որ ազգին ամենէն հմուտ եւ կարող եւ հարուստ անձինք միանալով, տարիներով կը գրեն, կը խօսին եւ կը բանակցին եւ ոչինչ կ'արտադրեն։

Հեռուէն դիտող մը դիւրաւ կը տեսնէ թէ Կեդրոնական Վարժարանը չբացուիր զի բացող շատ ունի։ Տեսէ՛ք անգամ մը թէ ո՛րքան զօրութիւններ միացած են վարժարանն հիմնելու համար։ Նախ կայ Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի Ընկերութիւն մը, որ ունի Գործադիր ժողով մը։ Ապա Կեդրոնական Վարժարանի Հոգաբարձութիւնն կայ, ընտրեալ Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի ընկերութեան կողմանէ. առանձին զատ կայ Կալուածոց Հոգաբարձութիւնն որ ձայն ունի խնդրոյն մէջ, եւ այս ամենուն վրայ հսկող, վաւերացնող, սրբագրող եւ վճռող Ազգային Վարչութիւնն կայ որ Ուսումնական Խորհրդովն, Քաղաքական ժողովովն հաստատութեան բանակցութեանց մէջ ամեն մանրամասնութեանց կը մտնէ, եւ հրաժարելով ու նոր ընտրութեամբ փոփոխուելով համաձայնութիւն գոյացնելու մտօք կը հարկադրէ նորէն ամենայն ինչ այբուբենէն սկսիլ։

Կեդրոնական Վարժարանը չբացուիր որովհետեւ աջակից զօրութիւնները նպատակին համեմատութեամբ շատ աւելի մեծ են, եւ ո՛րքան այսպէս շարունակուի նոյնքան պիտի յետաձգուի. մինչեւ անգամ բացուելէ վերջ ամեն օր փակուելու վտանգի մէջ կ'ըլլայ եթէ այսքան ձեռքեր մատ ունենան գործին մէջ։ Կեդրոնական Վարժարանը, ըստ մեր տեղեկութեանց, երկրորդական վարժարանի մը եւ բարձրագոյն վարժարանի միջակ դիրք մը պիտի ունենայ, վեր ի վերոյ 1,000 ոսկի տարեկան եկամուտով։ Միակ մարդ մը կարող է այս տեսակ հաստատութիւն մը առանձինն հիմնել եւ վարել, եւ եթէ այդքան խելքեր միացած կը կարծեն թէ սովորական եւրոպական վարժարանէ մը տարբեր բան մը պիտի

ընեն, ի զուր կ՚աշխատին, զի իրենց գըտած տարբերութիւնն աւելի մնասակար է քան օգտակար։

Եթէ Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի ընկերութիւնը մնացական կերպիւ գործել չուզեր, եթէ նա իւր ոյժերուն վրայ չվստահանար առանձինն, առանց Ազգ. Վարչութեան դիմելու՝ թողլով Կեդրոնականն և իրեն կալուածներն և իրեն հասոյթներն երթալ հիմնել Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանն, ինչպէս մէկէ աւելի անհատներ փորձով կատարած և յաջողցուցած են անկախ վարժարաններու հիմնարկութիւնն, եթէ (ըսենք վերջապէս) նա չունի այսքան քաջութիւն, միւս կողմանէ Ազգ. Վարչութիւնն իւր կողմանէ դիւրութիւններ տալու բարի կամք ցոյց չտար։ Ազգային Վարչութիւնն կ՚ուզէ կապել կաշկանդել գՀոգաբարձութիւնն, սա կը մաքառի ապահովութեան եւ ազատ գործունէութեան ասպարէզն ընդլայնելու համար, կանոնագիրներ, պայմանագիրներ եւն կը շինուին եւ խառն նիւթեր, երկար վիճաբանութիւններ տեղի կ՚ունենան, Ազգային Վարչութիւնը երկար ժամանակամիջոցին մէջ կը փոխուի, նորը կուգայ եւ ամեն բան նորէն կ՚սկսի։ 1885 տարին զոր Ներսէս Պատրիարք չտեսաւ՝ Կեդրոնական Վարժարանն ալ չտեսներ եւ 1886ն ալ հազիւ մէկ ծայրէն պիտի չօշափէ։

Ազգային Վարչութիւնն ի՞նչ պէտք էր ընել։

Այս հարցումը բնականաբար ընթերցողը պիտի ուղղէ մեզ, եւ պատասխանն ալ մեծ հանճարի գիւտ մը չէ։

Եթէ Ազգային Սահմանադրութիւն չունենայինք, Ս. Պատրիարք Հայրը կը կանչէր հաւնած մարդիկը եւ կը հրամայէր որ վարժարանը բանան, կ՚օրհնէր եւ վարժարանը բացուած էր։

Իսկ այժմ Ազգային Քաղաքական Ժողովը պարտ էր հրաւիրել (սահմանադրաբար խօսելով) Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի ընկերութեան անդամներն եւ նոցա ըսել․

— «Դուք կ՚առաջարկէք Կեդրոնական Վարժարանի հիմնարկութիւնն եւ վարչութիւնը կատարել․ ամենայն սիրով կ՚ընդունինք ձեր առաջարկը, առէք կալուածոց հասոյթներն, եթէ կրնաք ուրիշ հասոյթներ ալ ստեղծեցէք, բայց Ազգային Վարչութենէն մէկ դրամ չկայ։ Ձեր բերած ուսումնական ծրագիրն գործադրեցէք ճշդութեամբ եւ եթէ դրամնիդ չբաւէ չըլլայ որ մեզի տրանջաք։ Դուք Ներսէս Պատրիարքի կողմանէ ընտրուած էք, մեզ համար ալ վըստահելի անձեր էք, ձեր անունն եւ ձեր պատիւ գործին յաջողութեան եւ յարատեւութեան առհաւատչեայ մ՚են, եւ գիտենք թէ դուք հարուստ ալ էք, եւ երբ այս նիւթական ապահովութիւնն ունինք, ալ մեզ ոչինչ՝ կը մնայ ընել բայց եթէ խնդրել ձեզմէ որ բարեհաճիք յառաջիկայ տարի այս օրս ինչպէս ամեն տարի աստ հրամայել, միասին բերելով տարեկան հաշուեցոյցնիդ եւ զմեզ հրաւիրել տարեկան հարցաքննութեանց որպէս զի ուսումնական ծրագրոյն անթերի գործադրութիւնն անձամբ ստուգելու հաճոյքը վայելենք»։

Եւ Քաղաքական Ժողովոյ անդամք այսպէս խօսելէ վերջ կրնան գլխերն հանգիստ քուն քնանալ, վստահ ըլլալով թէ Ազգին համար օգտակար կերպիւ գործած են նոյն օրը։

Եւ ինչո՞ւ համար այսքան պարզ լուծում մը կարելի ըլլալէն վերջ Քաղաքական Ժողովն այնքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ որ օժանդակ մասնախումբերն իրարու կը յաջորդեն եւ կը բանակցին որպէս դեսպանախորհուրդք։

Միթէ Կեդրոնական Վարժարանի գործն աւելի՞ մեծ է քան Միացեալ ընկերութեանն։ Եւ սակայն հազիւ վեց եօթն երիտասարդք հեռաւոր վարժարաններ կը հիմնեն եւ կը կառավարեն առանց այսքան աղմուկ հանելու։ Հաւաստի ենք մեք թէ Հայ երիտասարդութիւնը լիապէս կարող էր այս գործն ի գլուխ հանել, եթէ իրեն յանձնուէր։ Քիչ մը ծանր են այս խօսքեր, բայց ճշմարտութիւնը կը պահանջէ որ անաչառ ըլլանք։ Երկու հազարէն երեք հազար ոսկի ծախք ունին Միացեալ ընկերութիւնք և այս ծանր ծախուց փոխարէն հարիւր ոսկի ալ չկայ հասոյթից մէջ այնքան հաստատուն որքան Ղալաթիոյ կալուածոց 7-800 ոսկիներն. եւ սակայն Միացեալ ընկերութեան Տնօրէն Ժողովն Ազգին առջեւ շատ աւելի վարկ ունի քան ուրիշ ո՛ր և է հաստատութիւն և նոյն իսկ Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի

ընկերութիւնն, հակառակ իւր տրամադրութեան ներքեւ ունենալը հաստատուն հասոյթներուն։ Ցաւօք սրտի կը տեսնենք թէ մեր Ազգային գործոց մէջ վարիչներն շատ խօսիլ գիտեն, բայց ոչ գործել. բարեբաղդաբար Հայ երիտասարդութիւնն աւելի կը գործէ։ Յուսանք թէ գոնէ Կեդրոնական Վարժարանի հիմնարկութիւնն ի գլուխ հանեն և գէթ կրթական այս գործի ի կատարածումն նոյն երիտասարդութեան չթողուն, որ թէ՛ կարող է եւ թէ՛ յանձնառու։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՆԱԽՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐ ԵՒ ԶՐԱԴԱՇՏԻ ԿՐՕՆՔՆ

12. Զրադաշտի կրօնից կամ Մազդեզանց Դենի բնութիւնը. — Անոր նորէն վերանորոգուիլն ընդդէմ համայնաստուած բնապաշտութեան. «Ահուրայք» (բարի հրեշտակներ) եւ Դեւք (ոգիք չարք)։ — 13. «Ահուրամազդ»ի կամ Որմզդի վարդապետութիւն, որ միակ գերագոյն աստուածն է. Իւր նշանակն է լոյս։ — Անոր ստեղծող զօրութիւն ի ձեռն ստեղծիչ բանին. — Երկարմատ կրօնից վարդապետութիւնը։ — 15. Անոր ծագման վրայ խնդիր. «Անկրօ-մէյնուս» (Խարաման) Որմզդի հակառակորդն. — Անոր վերջնական ջնջուիլը. — Արդի կարծիքներն։

12. Զէնդավէստան համարի յայտնութիւն մազդեզանց կրօնից (համայնից զէնդաւէսթան, համաձայն), եղեալ ի գերագոյն, ի սուրբ եւ ի գործնական բանէն առ Զրադաշտ, եւ անով առ բոլոր մարդկութիւն՝ իբրեւ «բարի օրէնք»։ Այս կրօնական օրէնքն ճշմարիտ հակազդեցութիւն մ'է ընդդէմ համայնաստուած բնապաշտութեան, գդայապարտ մոլութեան, համայնաստուածութեան եւ տիեզերագիտութեան բղխողական վարդապետութեան։ Այսպիսի հակազդեցութեան մը արդիւնքն ալ աստուածային անուանց հետաքրքրաշարժ խառնակութիւն մ'է. հին դրութեան աստուածներն նոր դրութեան սատանաներ եղան, եւ այսպէս լուսոյ ճշմարիտ աստուածութիւնը՝ (Խրդր), որուն կուին խաւարի (Վըէրդր) հոգւոյն հետ՝ ցուցնէ Արեաց երկարմատ կրօնից սկզբնածին բողբոջն, լինի չարին արարիչն։ — Նոյն ոճն է՝ ինչ որ ըրաւ Նախնի քրիստոնէութիւնը՝ հեթանոսաց աստուածութիւններն նոյնացնելով սատանայի հետեւողաց, ինչպէս ըրաւ Միլտոն անկեալ հրեշտակաց ցանկին մէջ եւ ուրուլյոն տէմն մեզի հասաւ դեւի նշանաւորութեամբ։ Այս դեւաց՝ (տէվա պարսկերէն) կամ չար հոգւոց հակառակն է հին բառն Ահուրա՝ որ նշանակէ կենդանի եւ հոգեղէն գոյացութիւն, յատուկ բարի հոգւոց։ Հնոց դիւաց ոմանք՝ բացառութեամբ նմանցուցած են Ահուրայից հետ Եղբ կամ հրեշտակ անուամբ։

13. Այսպէս գերագոյն էակաց վարդապետութիւնը անշխատր է, ըստ որում հակադիր համայնաստուածութեան, բայց հեռի է միանդամայն եւ ի բազմաստուածութենէն։ Ահուրայք ստեղծուած էակներ են, ամէնքն ալ ստորնագոյն քան զաստուածն գերագոյն Ահուրօ-մազդաօ կամ Ահուրամազդա, (պարսկերէն Որմիզդ, յունարէն Արամազդ)։ Սակայն բնական գաղափարաց խառնուրդ մի, ինչպէս անոր ընծայել առողջութիւն, թերեւս Սուրբ Գրոց մարդակերպարան ձեւոց նմանուի. այս էակն գերագոյն իրապէս աստուած մի է հոգեղէն, ինքնագոյ, ստեղծող, պահպանող եւ վարիչ տիեզերաց եւ յատուկ առարկայ պաշտելոյ։ Նա կոչուի «Սուրբ Հոգի» եւ անձնաւորեալ է արեգակամբ եւ կրակով, որ որդի եւս իւր կոչուի։ — Կարելի է երկայն ցուցակ մի ստորոգելեաց տողել, անոր տալով ամէն բարի բաներուն ստեղծում, եւ բարութեան, ճշմարտութեան, սրբութեան, մաքրութեան, երջանկութեան, առողջութեան, հարստութեան, իմաստութեան, անմահութեան ստորոգելիներ, բայց ամէն ոք կրնայ աւելի պայծառ գաղափար ունենալ Եաշնայի մէջ հին աղօթք մի կարդալով. «Ես կարդամ եւ հաշակեմ զստեղծողն Որմիզդ, լուսաւոր, պայծառափայլ, մեծագոյն, եւ ամենաբարի, ամենակատարեալ եւ ամենագործօնեայ, ամենիմաստ եւ ամենագեղ, առաջին մաքրութեամբ, ունող ճշմարիտ գիտութիւն, աղբիւր զուարճութեան, որ

սեղծ զմեզ, կերպարանեաց եւ սնոյց, ամենակատարեալն եւ ամենիմացն յէակաց։»

Լուսոյ մասնաւոր յատկութիւն որ թըւի թէ անոր ընծայուի եւ ոչ արդէն լոկ այլաբանական մտօք, այսպէս բացատրուած է. «Նա է ճշմարիտ, լուսաւոր պայծառափայլ, առաջին պատճառ ամենայն բարի իրաց, ոգւոյն որ ի բնութեան եւ որ ինչ աճի ի բնութեան, լուսաւոր մարմնոց, եւ որոց իւրեանց բնիկ լուսովն պայծառանան»: Բառեր որ յիշեցնեն ստուգիւ այն աղօթքն զոր Միլտոն որբացոյն աղբիւրէ մի քաղեց.

«Լոյս սուրբ, ողջոյն ընդ քեզ, անդրանիկ դու երկնից ծընունդ,
Եւ կամ մշտընջենին յաւէտակից դու ճառագայթ,
Իցէ՞ ինձ անբասիր ի դոյն զքեզ կարդալ անուն.
Քանզի Լոյս ինքն է Աստուած, եւ ոչ բնակեալ յաւիտենից,
Բայց ի լոյս անմատոյց, ի քեզ ապա բնակեաց և եթ,
Ի քեզ, ծագումն զուարթ անեղական զուարթ էութեան»: (Միլ. Գ).

Վերջին տողը բացատրէ ճշգութեամբ Եասնայի վարդապետութիւնը, որ զՈրմիզդ անուանէ [illegible], որ աւելի նմանեցնէ եւ կոչէ Gâthro, որ է [illegible]։

14. Նոյնպէս մաքուր եւ ոչ հեռի ի ճըշմարտութենէ յայտնեալ է «իւր ստեղծեալ գործոյն գաղափարն, ի ձեռն բանին որ յառաջքան զամենայն»: Այս նկատմամբ Եասնա հետեւեալ պարզ խօսակցութիւնը աւանդէ. — «Զրադաշտ խնդրէ Որմզդէն. — «Ո՛վ Որմիզդ, ո՛վ Հոգի սուրբ ստեղծիչ «աշխարհացս որ կան, հոգի ճշմարիտ։ Զի՞նչ «է, ո՛ Որմիզդ, բանն որ եղեւ յառաջքան «զերկինս, քան զջուր, քան զհող, քան «զծառ, քան զչորս, որդին Որմզդի, յա«ռաջ քան զմարդ ճշմարիտ, յառաջ քան «զդեւս և զմակեր կենդանիս, յառաջ քան «զտիեզերս որ կան, յառաջ քան զամենայն «բարի ստեղծեալ ի Մազդայէ, եւ յառաջ «քան զսերմն իւր ի ճշմարտութեան։ — «յայնժամ Որմիզդ պատասխանէ. — Ես քեզ «ասացից, սուրբ Զրադաշտ, զամենայն որ «վասն ստեղծող բանին է։ Եղեւ նա յառաջ «քան զերկինս (որպէս ի վեր անդր)։ Այն«պիսի է ստեղծող բանին ամբողջութիւնը, «զի թէ եւ չհնչուի այս, եւ ոչ արտաբե«րի, ուրիշ հարիւր անգամ ըսուած աղօթից «տեղ բռնէ որք ոչ հնչուած, ոչ ըսուած «եւ ոչ երգուած են։ — Եւ ո՞վ որ՝ այս «ներկայ աշխարհիս մէջ, ո՛վ սուրբ Զրա«դաշտ, յիշէ ստեղծող բանին ամբողջու«թիւնն, եւ յիշելու ատեն՝ հնչէ կամ հըն«չուելու ատեն երգէ, կամ հաչակէ երգե«լու ատեն, ես պիտի տանիմ իւր հոգին և «անցընեմ երեք անգամ լաւագոյն աշխար«հին կամրջէն, առ լաւագոյն գոյութիւն, «առ լաւագոյն ճշմարտութիւն, առ աւուրս «երջանկագոյնս..., Ես արտաբերեցի այս «խօսքն որ պարունակէ զբանն եւ զիւր «գործ որպէս զի կատարեսցէ զայս երկնից «արարչութիւնն, յառաջ քան զստեղծումն «ջրոց, զերկրի, զծառոց, չորքոտանի կովուն, «յառաջ քան զծնունդ ճշմարիտ մարդոյն «որ երկու ոտքով քալէ»։

Այս բանն է ճշմարտութեան հոգւոյն յայտնութիւնը, որ Որմզդի գլխաւոր ստորոգելին է, եւ որ եղաւ փառք պարսիկ բարոյականին։ — Հռչակաւոր «21 խօսքէ աղօթքն» Զրադաշտի ընծայուած նորէն, և զոր անոր հետեւողքն օրը հարիւր անգամ կրկնելու են, հետեւեալն է. «Որպէս բանն գերագոյն կամաց, նոյնպէս եւ արդիւնքն գոն, զի ի ճշմարտութենէն բղխի։ Ստեղծումն այնր որ բարի է ի խորհուրդս կամ ի գործ յաշխարհի՝ գործ է Մազդայի, եւ թագաւորութիւն անկ է Ահուրայի, որ զիւրն որդի կարգեաց եղծիչ չարեաց»։

15. Ինչուան հաս [illegible] Զրադաշտական հին կրօնն երեւի իբրեւ պարզապէս միաստուածեան կրօնք, հակառակ թէ՛ համայնաստուած եւ թէ՛ բազմաստուած կրօնից։ Այս զատ եւ ուրիշ է անոնցմէ իւր հոգեւորական եւ իմաստասիրական յատկութեամբը՝ որ Արեաց իմացականութեան բնական ձիրքն է։ Բայց նոյն իսկ այս իմացական նրբամտութիւնը ձգեց զանոնք յապականութիւն հաւատոց։

Խորհուրդ չարին որ միշտ գործէ յաշխարհի, որոյ ճիգն եւ ջան կարծես թէ էր «չքմել ի չարն զփախճանն», որուն համար երկիր եւ երկինք, կենդանի էակք եւ մարդիկ ստեղծան, փոխելով լոյսն ի խաւար, հաճոյական տաքն ի ցուրտ սառուցիչ, զարդասաւորութիւն յանպատղութիւն, զհաճոյս ի ցաւ, զկեանս ի մահ, եւ յիմացական եւ ի բարո-

յական աշխարհին զգուարթ ուրախութիւնն ի տրտմութիւն, զառաքինութիւն ի մոլութիւն, չարին սկզբնական ծագման խընդրոյն դիմաց շուարեցաւ այդ իմաստուն եւ խոհուն ցեղն։ — Գեր ի վերոյք քան զհամայնաստուածութիւն, որ Եգիպտոսի եւ Յունաստանի քանի մը յետին իմաստասիրութեանց մէջ անխտիր ընդունէր զչարն եւ զբարին իբրեւ ներկայ իրաց վիճակին անհրաժեշտ հետեւանք, առերեւոյթս միայն հակասական։ — Միւս կողմանէ զուրկ աւանձին յայտնութենէն որ առանց մարդկային զօր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու չարին ծագման եւ անոր գոյութեան պատճառին նկատմամբ երաշխաւորէ թէ չարն ինքնին գեղեցիկ եւս պիտի գործէ բարւոյն յաղթանակն, — Նրանք մղուած այն վրիպանաց մէջ ինկան՝ որ երկարմատ կրօնից անուամբ ծանօթ է, այսինքն է երկուց անկախ եւ զուգընթաց սկզբանց վարդապետութիւնը, մին աղբիւր ամենայն բարւոյ եւ միւսն ամենայն չարի։ Խնդիր է տակաւին թէ ե՛րբ սկսաւ այս վարդապետութիւնը իւր անթերի զարգացած ձեւն առնուլ, յորում սկզբունք բարւոյն եւ չարին աստուածային անձինք են, եւ թէ Զրադաշտի գրութեան նախնական մա՞սն եղաւ։ — Անշուշտ եւ անվրէպ իւր սերմունք պէտք է Արեաց ամենահին հաւատոց մէջ փնտռել, եւ երկու սկզբանց հակառակամարտութիւնը ի հնագոյն մասունս Զէնդաւէստայի գտնուիլն ընդունուած է եւ անոնցմէ որոնք չ'են ընդունիր թէ Խարաման ճանչցուած էր տակաւին իբրեւ անձն։ «Կըռիւ ի մէջ բարւոյն եւ չարին ամենայայտնի է Կաթասներու մէջ, մատենագիրք անդադար մատնացոյց առնեն, մտքերնին յայտնապէս բռնուած է այս տխուր հակառակէն, որով յաչս անոնց ներկուած է աշխարհ։ Տեսնան ամենուրեք կռիւ մի իրաւանց եւ անիրաւութեան մէջ, ճշմարտին եւ ստոյ մէջ, սրբութեան եւ անսրբութեան մէջ։ Թուի թէ աշխարհիս մէջ տիրող միաբանութեան եւ ներդաշնակութեան փաստերուն դիմաց աչքերնին գոցեր են, հակասութենէ, կռուէ եւ հակառակամարտութենէ դուրս բան չեն տեսնար։ — Ասով ալ չը լմնար, դեռ յառաջ վազեն ատոնք եւ մարտադիր երկու կողմնացութիւն անձնաւորեն։ Մին է «սպիտակ» կամ «Հոգին Սուրբ» (epentô mainyus), եւ միւսն է «սեաւ հոգի» (angro-main yus)։ Բայց համարուի թէ այդ անձնաւորումն լոկ եւ մերկ բանաստեղծական եւ այլաբանական է եւ ոչ իրական։ — «Հոգին սպիտակ» ոչ է Որմիզդ, եւ «հոգին սեաւ» չէ թշնամի էակ մի։ Եթէ լաւ դիտենք, երկուքն ալ լեզուի բացատրութեան եղանակք են, բանաստեղծական երեւակայութեան ցնորքներ առերեւոյթ եւ ոչ իրական անձնաւորութեամբ զարդարուած լեզուէն։ — Այնչափ բարակն ալ երկարմատ կրօնից մէջ լինալու չափ՝ այն սկզբունքէն կախուի որով լեզուախօսութիւնը բռնութիւն բանեցնէ խորհելու վրայ, եւ հին աշխարհի մէջ վերացմունքներ միշտ անձինք ըլլալով լմնային։ Միւս կարծիքն երկարմատ կրօնից նախնի սերմունքն նկատէ իբր որիշ որիշ իրարմէ ընդունուած եւ անձնաւորաբար զարգացուցած Զրադաշտի նախնի աստուածաբանութեան մէջ, իբրեւ տրամաբանական լուծումն այն դժուարութեան որ երկու առերեւոյթ սահմանաց յառաջ գայ եւ բարւոյն նկատմամբ Որմզդի իշխանութեան դէմ դրուած հակառակորդներէն։ Ամենայն կերպով յայտնի լինի թէ այս լիակատար զարգացումն երեւի Վէնդիտատի առաջին Ֆարկարտի մէջ, որ հնութեամբ մերձաւոր է Կաթասներուն եւ յառաջ է քան զիրանց հաստատուիլն ի Մարս։ — Որմիզդ մշտնջենապէս եւ յամենայն յաւիտենից ընդդիմութիւն կրէ իւր ստեղծագործելուն համար եւ ամենայն գործոց բարութեան եւ ճշմարտութեան համար, իրեն բնութեան և կարողութեան համահաւասար սկզբունքէ մի, ի խաւարէն, այսինքն ի չար հոգւոյն։»

Angro-mainyus (պարսկերէն Խարաման) ստեղծող է ամենայն բարոյական եւ նիւթական չարի եւ նոյն իսկ հեղինակ մահու։ Որմզդի ստեղծագործութիւնը մաքուր է եւ կատարեալ իրեն պէս։ — Խարաման ապականէ զայն եւ յեղաշրջէ եւ ջանայ եղծանել զայն, որովհետեւ այնչափ չարաչար ապականիչ է նա, որչափ չար հոգին։ Վէնդիտատի նախկին Ֆարկարտի մէջ թուարկութիւն մի կայ շատ եւ շատ կարեւոր իւր աշխարհագրական նկարագրութեամբ այն գեղեցիկ գաւառաց զորս Որմիզդ կարդաւ

ստեղծեց, որպէս զի Արեաց ցեղին ի բնակութիւն լինին, բայց Խարաման ջանք թափեց անմիջապէս որ ապականէ զանոնք ստեղծելով «հզօր օձ» մի եւ բարձրաբերձ ձիւն, կարկուտ եւ երկրաշարժեր, ժանտախտեր, պատերազմունք, աւարառութիւնք, ապականիչ որդունք, (Արեաց) անծանօթ ախտեր եւ ջերմեր, եւ այս բնական ախտերէն դուրս անհաւատալի եւ ընդդէմ բնութեան եւ մոլութիւններ, աններելի եղեռներ, կախարդութիւն եւ չարին հոգւոց իշխանութիւնը, այսպէս ջանալով միշտ, ինչպէս կ'ըսէ Միլտոնի Սատանն,

Զի յուժէ*, բայց ի բոլոր չարեաց հօրէն մարթ էր
բղխել,
Խորհուրդ այսպիսի խորամանգեալ դըժնէութեան,
Տակակոտոր ըլլել զմարդկան զարմ, եւ զդըժոխս
յերկիր խառնել,
Եւ զայս ամենայն հեճուկս առնել մեծ արարչին։
Այլ այս արհամարհանք դիւաց՝ ի փառս իւր
յաւելցին։ (Միլ. Բ. 32)

Եւ թուի թէ այս հետեւութենէն Զրադաշտ շատ հեռի չէր։

Տրամաբանական ըլլալու համար չուզեց ի սկզբան երկու ի յաւիտենից հաւասար սկզբունք դնել, երկուքն ալ յաւիտենական կռուոյ մի մէջ։ Յանցելում ադոնք հաւասարակիցք են եւ յաւիտենակից, ի ներկայիս յաղթութեան կշիռն հաւասարազօր նժարի մէջ է, եւ յայսմ ալ յառաջնութիւն մի տրուած է Որմզդի, որուն բարի գործոյն ստեղծուիլն յառաջ է քան զզալուստ Խարամանոյն եւ զեղծանելն զայն, եւ յայսմ յառաջնութեան ինչպէս բոլոր դրութեան սիրելութենէն առ իշխանութիւն բարւոյն՝ գուշակուի կատարածն ուր նկրտի ամբողջն. բայց ապառնւոյն նկատմամբ Զրադաշտ աւելի քաղցր յուսով մի ներշնչուած երեւի, կամ գէթ մէկդի ձգեր է չարին յաւիտենական գաղափարն։ Խարաման թէ եւ անըմբռնելի, բայց ոչ եւ անվախճան։ Պիտի գայ ժամանակ ի վախճան դարուց, յորում երեք մարգարէք Զրադաշտէն ելլելով (Uksyad éréta) ճշմարտութեան աճող, (Uksyas éjémas) լոյս աճող, (Aetvad éréta) ճշմարտութեան որ էոյ, պիտի բերեն յաշխարհ Զէնդավէստայի վերջին երեք գրքերն եւ զմարդկութիւն ի կրօնս Մազդեզանց պիտի դարձընեն, չարն պիտի յաղթուի եւ եղծանի, ստեղծագործութիւն պիտի դառնայ յիւր նախկին սըրբութիւն եւ Խարաման մշտնջենապէս ի չիք պիտի դառնայ։ Յետնագոյն դարուց պահուեցաւ ի չարն հրջի՛լ եւ փոխել Զրադաշտի վարդապետութիւններն յայն յաւիտենական եւ յետական կուիւն ի մէջ բարւոյն եւ չարին որ հռչակեցաւ Մանիքէեցւոց աղանդոյն անուամբ, անխուսափելի կռիւ յորում անկարելի էր բարոյական առաւելութիւն մի միոյն կամ միւսոյն յսկզբանց։ Զրադաշտի նախնի կրօնից բարոյականը պահուած է հանդերձ իւր բնազանցութեամբ։ Այս բարոյականը չի փորձեր երկարմատ սկզբունքներն միաւորիլ, եւ առով յաւիտենականութեան եւ ժամանակի էական տարբերութիւնը չփոթէ։ Իւր անցեալ յաւիտենականութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ անսահման յետախաղաց տարածութիւն մի ներկայ ժամանակիս։ — Բայց յետ ժամանակաց նոր աղանդ մ'ելաւ, Աղեքսանդրի ատեններն, Զարւանք (որ արդի Կէպրիք եւ Պարսիկներն են), որ ընդունին թէ ժամանակն ինքնին յաւիտենական է, գոնէ այս մտօք միայն՝ որով իրենք ըմբռնէին զժամանակն։ «Ժամանակն, ասեն, կար յառաջ քան զամենայն ինչ, ըմբռնել իւր սկիզբն անկարելի էր, ուստի յայսմ եւ սովաւ Որմիզդ գոյացաւ։» Այս գաղափարն անձնաւորեցաւ ի Զրուանաքարանա (անսահման ժամանակ) որուն էութիւն թուի թէ չփոթուի նիւթական տիեզերքին հետ։ Աստի, ելողութեամբ յառաջ քան Որմիզդ եւ Խարաման եւ յայսմ լուծուին երկուքն ալ։ — Այս էապէս համանստուած գաղափարին եւ ոչ հետքն տեսնուի Զէնդավէստայի մէջ, գաղափար՝ որ ստեղծագործութեան տեղ առնու զեղծութիւն, չփոթէ բարւոյն եւ չարին զանազանութիւնը՝ երկուքն ալ ի մի միայն բնէ բուսցնելով եւ գերագոյն ստեղծող Որմիզդն նուաստ առնէ, որն որ պարզապէս կարգաւորէ նախագոյ նիւթն յայն՝ յորում ինքն պիտի լուծուի։ Այս բացարձակ հակառակն է Զրադաշտի կրօնքին սկզբանց, եւ թուի թէ քաղդէական թանձր նիւթապաշտ համանստուածութենէն ծագեր ներս սըպըրդեր է։

(Մնացեալն յաջորդ Թուով)

ԿՐԹԱԿԱՆ

ԻԳԱԿԱՆ ՍԵՌԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆ Ի ԹՈՒՐՔԻԱ

Ընթերցողաց անծանօթ չէ անշուշտ այն հսկայաքայլ յառաջդիմութիւնը զոր վերջին տարիներս Թուրքերը կ'ընեն կրթութեան գործին մէջ, ըստ ջերմագոյն փափաքանացն Վ. Ն. Սուլթանին ։ Բացի մասնագիտական բարձրագոյն վարժարաններէ որք բացուած են մայրաքաղաքիս մէջ, այսօր ամենէն յետին գիւղաքաղաքն իսկ ունի իւր նախնական վարժարանն ։ Նու մանչ տղայք չեն միայն որ կ'օգտին իրաց այս վիճակէն, այլ եւ Թուրք աղջիկունք ։ Մինչ քանի մը տարիներ առաջ մայրաքաղաքիս մէջ իսկ մատով կը համրուէին օրիորդաց վարժարանք, այսօր գաւառական ամեն քաղաք ունի իւր իգական վարժարանն, ուր Թուրք օրիորդը կ'երթայ առնուլ իւր նախնական ուսումը ։ Գաղափար մը տալու համար այն ոգւոյն որով վառեալ են Թուրքերն իգական սեռին կրթութեան մասին, աստ կը թարգմանենք երեք ճառեր որք արտասանուած են Չամլըճէ աղջկանց վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսին մէջ, որ տեղի ունեցաւ նախընթաց երկուշաբթի օր, ի ներկայութեան բազմաթիւ Թուրք տիկնանց ։ Չամլըճէ վարժարանը մին է մայրաքաղաքիս այն կրթական հաստատութեանց որովք կրնան պարծիլ Թուրքերն, եւ աշակերտուհեաց թիւն օր աւուր աւելնալու վրայ է ։

Ահասիկ առաջին ատենաբանութիւնն զոր խօսած է յիշեալ վարժարանի տնօրէն Շիւքրի պէյ ․

Հանըմ էֆէնտիներ,

Ուսումն եւ գիտութիւն ինչպէս որ արանց նոյնպէս ալ կանանց համար անհրաժեշտ է, եւ առ այս չեմ ուզեր երկարօրէն ճառել ։ Ժամանակ մը աղջկանց միայն կրօնական աղօթքներ կը սովրեցնէին եւ այլ գիտութիւնք անպէտ եւ գրեթէ վնասակար համարուած էին, բայց այժմ գոհութեամբ կը տեսնենք որ աստր հակառակը տեղի կ'ունենայ, այսինքն ճշմարտութիւնը կը յարգուի ։ Եթէ առաջուան սխալ գաղափարները մնացած լինէին, դուք ոչ ձեր աղջիկները վարժարան պիտի ղրկէիք եւ ոչ ալ այս տեսակ հանդէսներու ներկայ պիտի գտնուէիք ․ բայց այժմ ձեր սրտի հատորներուն վարձատրութեանց արժանի լինելն տեսնելով կը փառաւորուիք ։ Պէտք չէ միայն ուսման եւ գիտութեան պէտքը ճանչնալ, այլ զանոնք սովրեցնելու համար ամեն ջանք ի գործ դնել ։ Միայն պզտիկ հանըմները վարժարանին մէջ արձանագրել տալով շատանալու չէ, այլ պէտք է հոգ տանիլ որ կանոնաւորապէս վարժարան յաճախեն, վասն զի ցաւ ի սիրտ կը տեսնեմ որ շատերը թերի կը գտնուին իրենց այդ պարտականութեան մէջ ․ ուստի առ այս ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ յանուն այս վարժարանիս ։

Վարժարանիս մէջ կ'աւանդուին կրօնական գիտութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, արաբերէն, պարսկերէն, ասեղնագործութիւն, գծագրութիւն, և այլ ուսմունք եւ գիտութիւնք, որք զկինն երջանկացնող անհրաժեշտ պատճառներ են ․ ուստի մեծ յոյս ունիմք որ պզտիկ հանըմները եթէ բոլոր այս աւանդուած ուսումները պէտք եղածին չափ ուսանին, լիբր կատարեալ ուսեալ հանըմ մը վարժարանէս պիտի ելնեն ։

Պէտք չէ որ մոռնանք, քանի որ մեր օգոստափառ Կայսրը, որոյ Բարձեալն Աստուած անվերջանալի օրեր պարգեւէ, կը բարեհաճի նոր վարժարաններ հաստատել, զմեզ երջանկացնելու համար ։

Վերջապէս այն որ գիտութիւն սովրելու մէջ կը թերանայ այնպիսին Աստուծոյ շնորհաց արժանի չէ ։ Այս ամենը մեր բարեխնամ եւ օգոստափառ Ինքնակալին շնորհիւն ըլլալով, կը վերջացնեմ խօսքս գոչելով ․ «Կեցցէ՛ մեր Վ. Ն. կայսրը» ։

Պէշիքթաշցի ուսեալ Թուրք տիկին մ' եւս հետեւեալ ատենաբանութիւնն ըրած է.

Հանըմ էֆէնտիներ,

Գիտեմ որ այս աւուր նուիրական հանդէսը զմեզ յանչափս գոհ կ'ընէ, վասն զի շնորհիւ մեր Վ. Ն. Սուլթանին մեր հանըմները չունին այլ եւս այն սխալ եւ միջնադարեան գաղափարները ․ իրենց աղջիկները իրաւամբ մէկ մէկ հանըմ էֆէնտի եղած տեսնելու փափաքը ամեն հանըմի մտքին մէջ մեծ տեղ մը կը բռնէ եւ այս՝ մեծ գոհունակութեամբ կը տեսնուի ։ Ի՞նչպէս չը փառաւորուիմք յիշելով հին ժամանակաց ոչ թէ աղջիկներու, այլ քառասուն տարեկան արանց լրագիր մը անգամ կարդալու անկարող վիճակը եւ տեսնելով այժմեան այս փոքրիկ օրիորդներուն յառաջդիմութեան

համար ունեցած տրամադրութիւնն ։ Ահաւասիկ բացորոշ կերպով կ'երեւայ թէ մինչեւ որ գաղափարները չը փոխուին, ուսումն եւ գիտութիւն սովրիլն անկարելի կը լինի ։ Հանըմ էֆէնտիներ, Ամենակարողն Աստուած մարդուս երջանկութիւնը ուսմամբ և գիտութեամբ միայն կը պարգեւէ․ ասի ոչ թէ միայն արանց այլ կանանց համար ալ այսպէս է․ տգէտ եւ ուսեալ կնոջ մը մէջ շատ մեծ տարբերութիւն կայ ։ Ինչպէս որ այրը ապրելու եւ ապրեցնելու համար ստիպուած է սովրիլ, նոյնպէս ալ կինը ստիպուած է ուսանիլ, վասն զի այրը որչափ կարող եւ հմուտ ըլլայ, տնային գործերը դարձեալ կնոջը ձեռքը կը գտնուին եւ այս կարեւոր պարտականութիւնը կատարելու համար կինը պարտի ուսեալ լինիլ․ կարդալ եւ գրել չգիտցող կին մը չէ կարող տուն մը կառավարել, որչափ որ ուշադրութիւն ընէ եւ հոգ տանի․ դարձեալ առածին եւ տուածին համար ուրիշի մը օգնութեան կը կարօտի, որով եթէ նկատողութեան առնումք ասկից յառաջ եկած դժուարութիւններն ու վնասներն, այն ատեն տգէտ եւ ուսեալ կնոջ մը տարբերութիւնը աչներեւ կը տեսնեմք․ եթէ աւելի յառաջ երթանք, պիտի ըսենք թէ արանց կրթութիւնը բոլորովին կանանց ձեռքն է, վասն զի տղու մը առաջին վարժարանը իւր մօրը գիրկն է ։ Զարմանալի է որ ժամանակաւ այս պարագաները նկատողութեան չառնելով կնոջ ուսումն և գիտութիւն սովրեցնելը ամօթ համարուած էր, մինչդեռ մեր մայրը Ֆաթիմէ Իւլ Զէօհրա առաքինի բանաստեղծ մ'էր․ արդ, կարծեմ թէ այդ միջնադարեան գաղափարին որչափ անտեղի եւ ճշմարտութեան հակառակ լինելը այս օրինակով միայն ապացուցանել բաւական է ։ Վերջապէս ուսումն եւ գիտութիւն ամեն մարդու անհրաժեշտ են, իսկ կրթութիւնն և բարի վարքն բոլոր աշխարհի ։ Երանի մեզ որ բարեխնամ եւ յառաջադիմասէր ինքնակալ մը շնորհիւ այսպէս հոյակապ դպրոցներ ունենալու փառքին կ'արժանանամք ։ Նորին Վեհափառութեան Բարձր Անուան Նուիրեալ այս դպրոցի աշակերտուհեաց մէկ տարուան միջոցի մէջ ըրած յառաջադիմութիւններն մի քանի տարի աշխատող աշակերտուհեաց հաւասար լինելն ալ չեմք կարող ուրանալ ։ Խօսքս կը վերջացնեմ շնորհակալութիւն յայտնելով նաեւ այն անձանց որք, հրաւիրանօք Նորին Կայս․ Վեհափառութեան, այս վարժարանիս հիմնարկութեանը աշխատած են ։

Աշակերտուհիներէն մին ալ հետեւեալ ատենախօսութիւնն ըրած է ․

Մեր շրջակայքը Վեհ․ Սուլթանին Բարձր Անուան Նուիրեալ դպրոց մը հաստատուած էր մեր եղբարց համար, ըստ որում ներկայ ժամանակս կը պահանջէ որ ամեն ոք ուսեալ եւ կրթեալ լինի ։

Բայց ահա մեր Օգոստափառ կայսրը, որուն Աստուած երջանիկ օրեր պարգեւէ, նկատելով որ արանց պէս կանանց ալ անհրաժեշտ են ուսումն եւ գիտութիւն, մեր եղբարց վարժարանին իբրեւ մէկ ճիւղը, վարժարան մ'ալ մեզ համար հաստատեց Իւր Բարձր․ Անուանն Նուիրեալ ։ Շնորհիւ այն կանոնաւոր միջոցին որով սոյն դպրոցին մէջ ուսմունք կ'աւանդուին, ժամանակաւ երկար տարիներու մէջ սովրուածներն ահա մէկ տարուան մէջ աւարտելով ձեռնհաս անձանց ներկայութեան մեր առաջին քննութիւնը տուինք ։

Այս աւուր նուիրական հանդէսն ուրիշ բանի համար չէ բայց եթէ քննութեանց մէջ տուած յաջող պատասխաններնուս համեմատ զմեզ վարձատրել ։

Մեր ծնողաց ներկայութեամբ այսպիսի վարձատրութեանց արժանանալով յանհունս կը հրճուիմք, եւ ասկից վերջն ալ կը պարտաւորիմք ամեն կերպով ուսման եւ գիտութեան մէջ յառաջանալու համար ամեն ջանք ի գործ դնել ։ Իմ ընկերուհեացս կողմէ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ թէ' այս դպրոցիս ազնիւ հիմնարկուաց եւ թէ' զմեզ քաջալերելու համար այս հանդէսը կազմող հանըմ էֆէնտիներու, եւ կը վերջացնեմ խօսքս գոչելով․ «Կեցցէ մեր Վեհ․ Կայսրը» ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՕՍՄ. ՎԱՃԱՌԱԲԱՐՁ ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Օրուան տնտեսական խնդրոց մէջ, տեղական վաճառաբարձ շոգենաւեր հաստատելու խնդիրը պարտի ուշադրութիւնը գրաւել մեր պետական մարդոց, թէ՛ իր կարեւորութեան եւ թէ՛ իրագործման դիւրութեանն համար:

Օսմանեան առեւտրական նաւատորմի մը չգոյութենէն օգուտ քաղած են բազմաթիւ օտար շոգենաւային ընկերութիւնք, որք կ'երթեւեկեն գրեթէ միայն Թուրքիոյ նաւահանգստաց համար, եւ որք մեծ շահեր կ'ընեն ու խոշոր գումարներ կը դիզեն՝ մեծամեծ շահաբաժիններ վճարելով հանդերձ իրենց բաժնետերաց, ամենքն ալ օտարական, եւ այս՝ առանց բարոյական եւ նիւթական ոչ մէկ օգտի երկրին համար, որ գլխաւոր աղբիւրն է այդ շահուց:

Եւրոպական տէրութիւնք լիովին ըմբռնած են վաճառաբարձ նաւուց բովանդակ կարեւորութիւնն, եւ նպաստներով կամ ուրիշ միջոցներով եւ ամեն պարագայի մէջ դրամական մեծ զոհողութիւններ ընելով յաջողած են կազմել եւ հաստատել իրենց առեւտրական նաւատորմերը: Միայն Թուրքիա է որ բան մ'ըրած չէ այս մասին: 1,600 կանոնաւոր երթեւեկութեանց դէմ զոր օտարադրօշ նաւերն (ի բաց առեալ նաւաձիգներն) կ'ընեն օսմանեան նաւահանգստէ մը դէպի ուրիշը՝ կանգ առնլով ի Պոլիս, Օսմանեան շոգենաւք հազիւ 500 երթեւեկութիւն կ'ընեն, այս հաշուոյն մէջ առնլով եւ Խաիրիէի շոգենաւուց ուղեւորութիւնները. և դեռ այդ ուղեւորութեանց 70 %ը կը լինի Մարմարայի նաւահանգստաց համար, եւ հազիւ 30 %ը կրնան նկատուիլ իբր երկար ուղեւորութիւններ: Աւելորդ է ի վեր հանել բովանդակ անհեթեթութիւնն օտար շոգենաւուց դերիշխանութեան՝ մեր ջուրց նաւարկութեան շարժման մէջ: Օտարները խոշոր շահերով մեզ կը ծախեն ինչ որ մեզնէ կը գնեն այնքան ժլատութեամբ. հա՞րկ է նաեւ որ շահ մը վճարենք իրենց մեր յատուկ ապրանաց փոխադրութեան համար, եւ թէ անոնցմէ կախում ունենանք նոյն իսկ մեր հայրենակցաց բարեպաշտական պարտականութեանց համար, որոց փոխադրութիւնը բաւական շահաբեր ձեռնաշնորհ մ'է անոնց:

Եթէ 35,000,000 ոսկի հաշուենք ամբողջ Թուրքիոյ առեւտրական շարժումը, մեր վճարած ծախքերն կը հասնին տարին հազիւ 800,000 ոսկւոյ, զոր քանի մը ընկերութիւնք կը բաժնեն իրենց միջեւ: Աւելորդ է ըսել թէ դիւրին չէ մեզ անմիջապէս գրաւել ամբողջն. բայց գէթ, քիչ շատ աշխատելով, կրնանք մեծ մաս մ'ունենալ այդ գումարին մէջ: Տարի մ'առաջ երբ կայսերական կառավարութիւնը պաշտօնական ազդով հրաւիրեց ամեն անձ որ կը փափաքի տեղական՝ վաճառաբարձ նաւուց ընկերութիւն մը հաստատել Առեւտրական նախարարութեան շինած Պայմանագրոյն հիման վրայ, զանազան ծրագրեր եւ խնդիրքներ ներկայացուեցան, որոց մէջ էր եւ Շիրքէթի-Խայրիէինը, այլ յայնմհետէ գործոյն ելք մը տրուած չլինելով, առկախ մնացած է:

Կարծենք թէ ա՛լ ժամանակն է աւելի գործնական շաւղի մը հետեւելու: Այդ տեսակ ձեռնարկի մը խարիսխը գոյութիւն ունի արդէն: Ունինք Շիրքէթը, որոյ բոլոր բաժնետերք, որոց գլուխը կը գտնուի Վեհ. Սուլթանը, Օսմանեան հպատակ են: Այդ Ընկերութիւնն որ շուրջ 35 տարիէ ի վեր կը գործէ, մեզ կը թուի ամենէն յարմարն այդ ծրագրոյն գործադրութեան: Այդ Ընկերութիւնն արդէն անցուցած է իւր փորձերու ժամանակն, վարժուած է այդ տեսակ ձեռնարկութեանց յարակից ամեն մանրամասնութեանց, արդէն հաստատած է այս առթիւ փափաքելի ամեն յարաբերութիւններն եւ վերջապէս ի ձեռին ունի լաւ ըսկըզբնաւորութեան մը համար հարկ եղած դրամական միջոցները: Կ'արժէ ուրեմն որ ամենէն գերադասուի: Զենք տարակուսիր թէ իրեն տրուելիք ինչ ինչ դիւրութեամբք, նոյն իսկ թեթեւ զոհողութեամբ, յաջողութիւնն ակներեւ կը լինի:

Բաց աստի, բոլորովին ազգային գործ մը կը լինի այս, որովհետեւ իւր անձուկ սահմանաց մէջ Շիրքէթի-Խայրիէն կ'ապրեցընէ բազմաթիւ բնիկներ, ամենքն ալ Օսմանեան հպատակ. եւ այս այլ ուրիշ շար-

ժառիթ մ'է, որ կշիռ ունի ի նպաստ Ընկերութեան ։

Շիրքէթի-Խայրիէն կը յիշատակենք միայն իբր հաստատութիւն մը որ աչքի կը զարնէ, այլ բնաւ չենք պնդեր թէ այդ Ընկերութեան խնդիրքը միայն պարտի ի նկատ առնուիլ. գլխաւոր կէտն է բնիկ վաճառաբարձ նաւատորմ մը ստեղծել եւ մեր միակ փափաքն այն է որ այդ արդիւնքը ձեռք բերուի, փոյթ չէ ընկերութիւնն կամ անձն որ պիտի ձեռնարկէ յայդմ. բաւ է թէ ներկայէ բոլոր անհրաժեշտ երաշխաւորութիւններն ձեռնարկին գործադրութեան համար, թէ ձեռնարկն ազգային լինի եւ մատչելի փոքր խնայողութեանց, որք, դժբաղդաբար, իրենց արդիւնաւորման յարմար շատ քիչ միջոցներ կը վայելեն ։

(ԼՐԱԳԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԻ. ՍԵՆԵԿԻ)

ՆՈՐԱՎԷՊ

ԸՆԹՐԻՔԸ

Ա.

—Պարոն Ռաուլ, շօքօլանիդ......

Ահա այն քաղցր նուագն, որ ամէն առաւօտ կը զարթուցանէր զիս, արդէն հեռաւոր ժամանակաց մէջ յորում Էքէօլէօրը կը գտնուէի ։ Փոքրիկ Մօնդանեը ինչ որ ալ ըսէ իւր հօր սրնգին ու փողին վրայ, ապահովապէս աւելի ներդաշնակ զարթում մ'ունեցած չէ երբէք. այս երեք բառերու հնչմունք ստնտուի հին եղանակի մը նման տպաւորուած են յիշողութեանս մէջ.

—Պարոն Ռաուլ, շօքօլանիդ......

Ընդհանրապէս ժամը եօթն կը լինէր։ Նախաճաշիկս գիշերասեղանին վրայ դնելէ յետոյ, Ֆրանսուազ՝ որ ամէն բանի մէջ գործունեայ էր՝ աթոռները կը հրմշտըկէր, վարագոյրները կը քաշէր, սենեկիս փեղկերը կը բանար ուր կը մտնէին արեգական ճառագայթները՝ ճնճղուկներու դայլայլիկներով եւ առաւօտեան մաքուր օդոյն հետ որ շօքօլայիս բուրմանց կը խառնէր այծտերեւի անուշահոտութիւնքը ։ Շուրջս կը զարթնուր ամբողջ թաղը. խնդուն աղմուկ մը կը լսէի բացուած փեղկերու, արեւուն կախուած վանդակներու, գիշերնոցով զարդնուած առաւօտեան բօլքաներու, եւ, հեռուէն, արտերու անորոշ եւ խառնաշփոթ նուագը որ կը բաղկանար մրմունջներէ, խեղդուած ժխորներէ, բառաչոյ ձայներէ......

Այլ սակայն Ֆրանսուազ, խողանակ ի ձեռին, հանդերձներս աչքէ կ'անցունէր ։ Երբ կարգը տափատիս կուգար, ա՛լ բացագանչութիւնք չափ չէին ունենար, բազուկներ կը բարձրանային յերկինս ։

—Կարելի՞ բան է, պարոն Ռաուլ...... կարծես դիտմամբ եղած է......սո՛թ ։ Սայլորդի մը կօշիկներուն վրայ այնքան ցեխ չ'ըլլար ։ Ուրիշ մը տամ. աս տակաւին չորցած չէ ։

—Արեւո՛ւն դիր, կը պատասխանէի արհամարհանօք այս սնոտի մանրամասնութեանց եւ շօքօլաս կ'ըմպէի ամենայն խղճի մտօք ։ Այս պարտքս կատարելէ յետոյ, կը հագուէի Ֆրանսուազի բարեկամական կշտամբանաց եւ խողանակի հարուածոց ներքեւ, որ երբէք զիս բաւական մաքուր եւ բաւական փայլուն չէր գտներ ։

—Աղէկ......կ'ուզես որ պչրանէ՞ր մը դառնամ ։

Եւ պառաւ աղախնոյս տրտնջանաց հակառակ, որ միշտ այնչափ մաքուր եւ այնչափ կոկ էր իւր սպիտակ գլխանոցին ներքեւ, արդուզարդս կ'ընէի, հապճեպով, սանտրի երկու հարուածներով, քաջ համոզուած՝ թէ քիչ մը անհոգութիւն գէշ չը վայլեր ուսանող մարդու ։ Այս գաղափարը լաւ տպաւորուած էր մտացս մէջ, տեսնելով ամէն օր աղտոտ դասատուներս, թանաքի եւ կաւիճի մէջ թաթախեալ, եւ երբ կեղտոտ եւ պատառատուն թիկնոցակ մը կը հագնէի, կը թուէր ինձ թէ ակադեմականի մը կանաչ վերարկուն կ'ունենայի ։ Ահա ո՛րպէս կ'եղծանին պատանեկութեան գաղափարները ։

Ժամ եօթն ու կէսին, Պօլէօֆ բարեկամս կուգար զիս առնլու, տասն եւ ութամեայ փիլիսոփայ մը որ իւր կանխահաս ծանրութեամբ ընտանեաց կոյր վստահութեան արժանացած էր ։

Մենտորի մը իշխանութիւնը տրուած էր նմա իմ վրայ. եւ այս պատճառաւ, թէ եւ

շատ կը սիրէինք զիրար, չկար մեր մէջ այն անկեղծ եւ ընտանի բարեկամութիւնն երկու ընկերաց, որք սրտաբաց եւ յաւիտենական վստահութեան մը մէջ կ'ապրին։

Այսօրուան պէս կը յիշեմ մեզ գալը, հանդիսաւոր եւ անխռով, իւր սեւ լօդիկին մէջ, միշտ զինուորաբար կոճկուած, ծանրաքայլ, գլուխը խոնարհած, եւ իւր փոքր գիտնականի ակնոցին ետեւէն խորին նայուածքով. փաստաբանի թղթակալ մը եւ մեծ հօր մ'արժանի զաւազան մը կ'ամբողջացնէին բարեկամ Պօպէօֆի հանդերձանքը, որ, փիլիսոփայութեան դասին մէջ մտնելէն ի վեր, խորհողի մը հայրապետական ծանրութիւնն ունենալու սովրելով կը կարծէր լինքզինք։

—Բոլոր գրքերդ ալ առի՞ր, պարտականութիւններդ ըրա՞ծ ես, կ'ըսէր ինձ հայրական հոգատարութեամբ մը. լա՛ւ, մեկնինք։

Եւ ես յարգանօք կը հետեւէի բարեկամ Պօպէօֆի, որ իւր ակնոցին վերեւէն, պապու մը նման կը հսկէր վեշտասանամեայ ստահակութեանս վրայ։ Վարժարան կ'երթայինք պատնէշներու ճանբէն —Անկուլէմի այն գեղեցիկ պատնէշներն, որոց ըստորոտը, գործարաններու, թղթագործանոցներու եւ մեծաշառաչ աղօրիներու փոքր Վենետիկ մը կը տարածուի, որոց զօրաւոր ձայնը կ'երթայ կը խառնուի սահանաց անընդհատ շաչման, թարմ եւ հնչուն, ինչպէս տերեւներու վրայ տեղատարափ անձրեւի մը շառաչիւնը։ Արուեստանոցներու զանգահարութիւնք, Շառանդի ձկնորսաց ձայները կը հասնէին մինչեւ մեզ, մղելով իւրեանց սուր եւ դողդոջուն խաղերը՝ արուարձանին խուլ աղմուկներուն մէջէն....։ Որքան քաղցր էր յայնժամ կրկնել Վիրգիլիոսի հովուերգութեանց մին, տեսնելով ի հեռուստ դաշտերու անվերջանալի դալարիքն, յորս կը սահին ճանապարհաց յոդնապատիկ սպիտակութիւնք, կաղամախեաց մթին շարք, եւ աւելի մօտը, կոկ պարտէզներ իրենց ակնախտիղ նոր տուներով, բանջարանոցներով, կանաչեղինաց ածուներով, որոնց մէջ կապոյտ եւ սպիտակ թիկունք կը բրեն ասդ եւ անդ։ Առաւօտեան օդոյն գգուանօք, որ գրքիս թղթերը կը դարձընէր, Վիրգիլիոսի քերթուածը կը կորսնցնէր լատիներէնի մքլած հոտն եւ կը վերըստանար իւր գարնային անուշահոտ թարմութիւնը, նման բուսոյ մը որ յորդահոս անձրեւի մը ներքեւ կը վերակենդանանայ. Տիտիրոսի եւ Մեղիբէի տողերը, թեւերու բաբախումներ կ'ունենային դաշտերու հոտն առնլով։

Պօպէօֆ կանոնաւորապէս իւր լրագիրը կը կարդար։ Շատ կ'զբաղէր քաղաքականութեամբ, անդուլ կը հետեւէր Ներսիփոխանաց ժողովոյ վիճաբանութեանց, եւ մերթ ընդ մերթ կը նշմարէի որ կը ժըպտէր եւ կամ յօնքերը կը պռստէր, իւր գաղափարները պաշտպանող մարդոց ընթացից համաձայն։ Ո՞յք էին այս գաղափարներ, ո՞յք այս մարդիկ։ Չէի գիտեր, զի Պօպէօֆ իւր ընթերցանութեանց մէջէն մի միայն իմ անտիական հետաքրքրութիւնս յագեցնող մասերը կը կարդար ինձ, ծխնելոյզի հըրդեհները, կառքերու պատահարք եւ կորսուած դրամապանակները.,.։ Պարտիմ ըսել նաեւ թէ, բարի աշակերտի մը արժանավայել, ինապաշտական վախ մ'ունէի լրագիրներէ, յորմէ հետէ դասատու ըսած էր ինձ թէ «լրագիրք շարադրութիւնս կըրնային աւրել եւ դատողութիւնս խանգարել։» Աւելի ոչինչ։

Այս ամենօրեայ փոքր շրջագայութեանց միոյն մէջ, մայիսի առաւօտ մ'էր, երբ առաջին անգամ տեսանք վարդագոյն մեծ յայտարարութիւն մը, դեռ նոր փակցուած պատին վրայ, ուր խոշոր տառերով գըրուած էր. «Սոփոնոյին Գոհարները, Ֆէնէլոնի Թէլէմաքոսին Եղանակը։»

Յայտարարութեան առջեւ կեցած էին քանի մը աշակերտներ որք մեզ նման վարժարան կ'երթային։

—Այս ի՞նչ է, ըսի Պօպէօֆի։

Աչքը լրագրին վրայէն վեր առաւ, ակնոցը շտկեց եւ յառաջանալով դէպ ի դպրոցականներն, որք իւր սեւ լօդիկին առջեւ ամենայն ակնածութեամբ մէկդի կը կենային, արագ հայեցուածք մը պտտցուց թղթին վրայ։

—Հասկցայ, ըսաւ դառնալով...... գիւթական թատերախաղ մ'է...... կիներով խաղ մը......

—Կիներով խա՛ղ մը ......ի՞նչ տեսակ բան է, հարցուցի միամտաբար։ Պօպէօֆ որ ա-

ռաջին անգամ լինելով այս սահմանը կարգացած էր լրագրին մէջ, չուզեց խոստովանիլ թէ ճիշդ ինձ նման կ'անգիտանար ինքն ալ նորա իմաստը, եւ, խորհրդաւոր դէմք մ'առնլով, զգուշաբար, իբրեւ թէ կանխահաս յայտնութեամբ մը իմ սրբութիւնս չվրդովելու երկիւղով,

—Օր մը կ'ըսեմ, ըսաւ ...... օր մը երբ աւելի միջոց ունենանք խօսակցելու . ... եւ քթին տակէն ժպտեցաւ պատրեալ հետաքրքրութեանս վրայ, չարամիտ եւ ինքնահաւան ժպտով մը որ կը նշանակէր. «Խիստ փոքր, պարոն, ... տակաւին խիստ փոքր էք :»

Դժկամակութեամբ նորէն ձեռքս առի Վիրգիլիոս, յոյժ վշտացած տեսնելով որ Պօպէօֆ միշտ աղու տեղ կը դնէր զիս . իսկ այլ եւս սոյն օրինակ նուաստացուցիչ պատասխաններ չընդունելու համար, որք այնչափ տաժանելի էին վեհտասանամեայ անձնասիրութեանս, երդուընցայ անգամ մ'ալ չդիմել բարեկամիս արհամարհոտ գիտութեան : Նրդէն, նոյն իսկ երբ կը բարեհաճէր պատասխանել ինձ, իւր երկչոտ, թերի եւ դժուարիմաց դարձուածներովլ մ' բացատրութիւնք աւելի եւս կը գրգռէէն հետաքրքրութիւնս. կ'զգայի թէ այս շրջահայեաց եւ ամպամած շրջարանութիւնք, որոնց ներքեւ կը խեղդուէր Պօպէօֆի միտքը, դեռ սովրելու բան մը կ'սքօղէին յինէն, խորհրդաւոր աշխարհ մը, իմ օրկրամոլութեանց դէմ փակեալ, որպէս մարդակազմութեան թանգարան մը ուր մօրուս ունեցողը միայն կրնայ մտնել :

Պօպէօֆ խորհրդարանական վիճաբանութիւնները կարդալէ յետոյ, «Էմբառնիալ Շառանդէ» լրագրոյն այլ եւ այլքին հասած լինելով, վինքը պարտաւոր զգաց մանր լուրերու ամենօրեայ բաժինս ինձ տալ :

—Աւասիկ, ըսաւ : Այս առաւօտ Սէն-Մառթէն արուարձանին մէջ գոմ մը հրբոյ ճարակ եղած է . խեղճ կենդանիք ածուխ դարձած են : Սրափողի առաջին ձայնին, պարոն քաղաքապետը, հետն ունենալով իւր մասնաւոր քարտուղարը....

—Ի՞նչ փոյթ, ընդմիջեցի բարկութեամբ ուսերս թօթվելով : Թո՛ղ որ դասս սովրիմ. բառ մը չեմ գիտեր :

Պօպէօֆ՝ որ սովորաբար վարժ էր իւր այլեւայլքին լուադոյն ընդունելութիւն մը գտնելը տեսնելու, պարզապէս լրագիրը ծալլեց եւ գրպանը դրաւ առանց բառ մը արտասանելու . բայց իւր կախ դէմքէն, իւր շրթանց կարճ եւ չոր շնչառութենէն հասկցայ, որ մտքէն գրեթէ սա խօսքերը կ'ըսէր . «Դուն կը տեսնես, անգամ մ'ալ ըեզի կը կարդամ խորոված ոչխարի պատմութիւններ....» :

Դասարանին մէջ, Բընիշօն անուամբ խիստ յառաջադէմ տղայ մը կար քովս : Հազիւ կարողացայ դասատուիս մէկ անուշադրութենէն օգուտ քաղել եւ ականջն ի վար սա բառերն ըսի .

—«Սատանայի Գոհարներ» ուն ազդը տեսա՞ր :

—Այո՛ :

—Ի՞նչ բան է :

—Ի՞նչ պիտի ըլլայ ...... թատերախաղ մ'է......

—Կը խօսի՞ք այդ կողմն, ընդմիջեց դասատուն, որ մեր անմիջական լռութենէն եւ աչքերնուս խոնարհումէն գոհանալով, իսկոյն շարունակեց . «Կրճատեալ դերանուն կը կոչուի......»

—Թատերախաղ մ'է, գիտեմ, պատասխանեցի, բայց կիներով խաղ մ'է եղեր . ի՞նչ կրնայ ըլլալ, գիտե՞ս :

—Ձեմ գիտեր......դո՞ւն :

—......Վերջէն կ'ըսեմ......երբ խօսակցելու աւելի միջոց ունենանք......

—Դարձեալ կը խօսի՛ք, պօռաց դասատուն . հինգ անգամ պիտի օրինակէք «Կըրճատեալ դերանուան» կանոնը :

Եւ դասը շարունակեց վշտագին ձայնով մը, որ տեղ տեղ կը բարձրանար զիլի մը սրութեամբ, եւ ապա իսկոյն դասախօսներու յատուկ խուլ եւ միօրինակ եղանակը կ'առնար :

Բարի աշակերտի անձնասիրութիւնս, սովորաբար այնքան դիւրագրգիռ, ամենեւին չ'վիրաւորեցաւ այս պատժէն, եւ դարձեալ վրդովալից մտածութեան մէջ ընկղմեցաւ, լի անարգանօք «Կրճատեալ դերանուան» կանոնին համար որ երբեմն անապաշտ պատկառանք մը կը ներշնչէր ինձ :

—Փոյթ չէ՛, մրմնջեցի ցած ձայնիւ, ծուլի մը դիմադարձութեամբ որ ամբողջ դասը զարմացուց :

Սակայն քանի մը ժամանակէ ի վեր, դեռատի հասակս յուզող ամէն բանէ զզացած պատրանացս եւ տաղտուկիս հետ, ապստամբական ոգի մը կը կրէի, որ պայթելու համար պատեհ առիթի մը միայն կ'սպասէր: Տակաւ առ տակաւ եւ անզգալապէս կորսուած էի դպրոցականի միամիտ հպարտութիւններս եւ ուղղամտութիւնս, տղու եւ բարի աշակերտի պատեանիս մէջ կը խեղդուէի, եւ փառասիրութեամբ եւ անորոշ ու անծանօթ ախորժանօք լլկեալ՝ որ ըստ օրէ կը պաղէի յունարէնէն եւ լատիներէնէն, որք անօգուտ գիտութեամբ մը կը լցնէին գլխս, առանց սրտիս ցաւագին անհանգստութեանց դարման մը կարենալ ընելու:

Յերեկուան ճաշին, ընտանիքս, ինչպէս միշտ, աշխատութեանցս եւ հակառակորդացս յառաջադիմութեանց վրայ տեղեկութիւններ ուզեց:

—Ամէն բանէ աւելի, Ռաո՛ւլ, ջանա որ միշտ առաջին մնաս: Յետոյ, աշխատողի եռանդս քաջալերելու համար, սկսան համբել տեսչին ճակտիս վրայ դնելիք պսակները, երբ պարգեւաբաշխութեան ժամանակ ներկայանայի յուզեալ հարց եւ մարց մէջէն:

—Հէ՞......սիրելիս, ի՛նչ երջանկութիւն:

Անտարբերութեամբ մտիկ կ'ընէի, արդէն զզուած դպրոցականի այս սին փառասիրութիւնէն, երբ մեծ հայրս յանկարծ ինձ նայելով, իւր զուարթագին ձայնով հարցուց.

—Ուրեմն, տղաս, Սատանայի Գոհարներու ա՞զդը տեսար:

—Այո՛, մեծ հայր, պատասխանեցի կարմրելով, խիստ յուզեալ, առանց պատճառը գիտնալու:

—Աղէ՛կ ականջ դիր. թէ որ եկող շաբաթ օրը դարձեալ աղէկ կարգ մ'ունենաս, կիրակի օրը Թատրոն պիտի երթաս Պօլէօֆի հետ:

—Ո՛հ, մեծ հա՛յրս......թօթափեցի այս յանկարծական վեհանձնութիւնէն շուարեալ, որ կարծես գուշակած էր հետաքրքրութեանս գաղտնի տանջանքները:

(Շարունակելի)

ԷՌՆԷՍԴ ՌԻՎՕ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ի ՎԵՐԱՅ ԳԻՆՒՈՅ

(ՅԱՇՐԴ ՇԻՐԻՆԷ ԱՍԱՑԵԱԼ)

Գարուն է, բացուել վարդն ի պաղչանին,
Քաղցր եղանակեր պլպուլն ու զումրին.
Սիրով են վառեալ ի կարմիր Թփին,
Կանաչ ու կարմիր տերեւ կը հագնին:
 Գինով եմ, գինով, գիշերս գինով,
 Գիշերս եմ գինով, ցորեկն արեւով:

Համասփիւռ ծաղիկ անթառամելի,
Դու հազր ի ալամ բժիշկ ամենի,
Միշտ կանաչ կենաս քան զնշդարի,
Զմեղ քո սիրուդ առնես արժանի:
 Գինով եմ, ևն:

Քաղցրահամ ճաշակ բաժակ բերկրալի,
Տապաղի շաքար ծառ արմաւենի,
Շողեղէն պատկեր քան զԹերԹ վարդի,
ՇրԹանց համբուրին արա արժանի:
 Գինով եմ, ևն:

Քըքում եւ զմուռ նարդոս ցանկալի,
Դու կարմիր խնձոր ի մէջ տերեւի,
Կանաչ բուրաստան ծաղկեալ նշենի,
Դու մուշկ ու ամպար բուրումն ամենի:
 Գինով եմ, ևն.

Ծառ նարնջենի ծաղիկ ծովայի,
Դու սէլվի չինար տունկ պալատանի,
Ծաղկեալ բուրաստան հոտով շուշանի,
Դու վարդ, մանիշակ ծով ծիրանածնի:
 Գինով եմ, ևն:

Տըպազ կարմրացեալ կայծակ կարկհանի,
Եագուտ ու մարճան, յալպատ իշխանի,
Պայծառ մարգարիտ յատակս ծովի,
Որ գայ ի ցամաք ձեռամբ լողորդի:
 Գինով եմ, ևն:

Ջ՞ է ի * աստղ առաւօտի,
Արուսեակ, զամար, պարզ երես լուսնի,
Պայծառ արեգակն երկնից կամարի,
Թուխ ամպի նման ցաւղիս անձրեւի:
 Գինով եմ, ևն,

Գեղեցիկ պատկեր եւ տիպ հրաշալի,
Լոյս ծագել ի քեզ նման հրեշտակի,
Բերանդ ի խորան եւ տուփ խնկելի,
Սպիտակ ատամունք ի շարս մարգարտի:
 Գինով եմ, ևն:

Եւ ամէն դիմաց բղխէ ձեզ բարին,
Եւ ձեզ հովանի ի նշան սուրբ խաչին,
Պահապան լինի աջն հայրենի,
Եւ փրկէ զձեզ ի չար վտանգի։

Գինով եմ, գինով, գիշերս եմ գինով,
Գիշերս երազով, ցորեկն արեւով։

Հաւաքեց
Հ. ԷԿԻՆԵԱՆ

ԽՐԱՏ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԹՈՒՐԿՈՒՐԱՆՑՒՈՅ

ԵՐԳ

Քեզ հոգեւոր խրատ մի տամ,
Է անպիտան անձն իմ լսէ.
Զէտ պտղաբեր ծառի արմատ,
Ի՛ի սրտիդ մէջն պատրուսէ։

Թէ սէր ունիս հետ Քրիստոսի,
Դու զգինին եւ զԹողն ատէ,
Գինին է մայր ամէն մեղաց,
Որ ամենայն գիրք վկայեն։

Գինին չնութեան է աւդնական,
Սողոմական ախտն շարժէ,
Գինին սպանումն գրգռէ,
Թող Թէ հոգւոյն քան ի չար է։

Գինախումն է մաղասկաԹ,
Քան զդիւահար ու այլ չարէ,
Դասուց մի գլուխ ի վար բերէ,
Զկէսք մի ցաւաւք վիրաւորէ։

Եւ հետ փնչայ քան զդալ գաղան,
Կշտանալու չափն ոչ գիտէ.
Փսխէ զերեսն ի վրայ դընէ,
Շուն զբերանն գայ լիզէ։

Ընդ ճանբուն լայնքն այլ քայլէ,
Գէշ հեծկլտայ եւ ծըռկըտէ.
Զբազուկն աստիւ անտի ձգէ.
Ով հանդիպի նմա հարկանէ։

Բարձր պատեր ի վեր հանէ.
Զառջեւ աչաց դուր ցուցանէ.
Անկցի գետին գլխիվայրէ.
Ի՛ի արեւուն շուտ մի հանէ։

Պաւղոս առ մեզ հրամայէ
Թ'արբեցուԹիւն խիստ չար է.
Ով զարբենալն հալալ սսէ,
Զէտ շուն զտէրն կու հաչէ։

Գինին մարդոյ ամաւԹ բերէ,
Եւ ի լեզուն չար արկանէ։
Քան զգինին յետ եւ հացին,
Երկու երեքն այլն շահ չէ։

Խեւ Յովհաննէս կարճաբանէ,
Ով որ լըսէ նա շատ շահէ.
Ով այս խրատիս համէն առնէ,
ԶարքայուԹիւնն ժառանգէ։

Հաւաքեց
Հ. ԷԿԻՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՔԱՐԱՑՈՒՄՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՒՈՐ ՄԱՐՄՆՈՑ

Իտալական Բժշկական ԸնկերուԹեան տասն եւ մէկերորդ ժողովին մէջ, որ վերջերս տեղս ունեցաւ ի Բէրուզ, Բրոֆ. Անճէլօ Գոմի պարզած է մարդակազմական կըտորներու պահպանման եւ դիակաց քարացման միջոց մը, ոյր գաղտնիքը միայն ինք ունէր աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր։

Այդ միջոցներն երկու են. ահաւասիկ ի՛նչ բանի մէջ կը կայանան։

1. — Մէջոց՝ ուրու-ելափական կերպն- յետ- բերելու համար գործարանաւոր մարմնոց թարա-ցման մը. — Գործածուած նիւԹերն են խաշած վուշի հատիկներու իւղն եւ Տեօ-դօ+լյիէ-ր ու Մէր+է--, որք սանդի մը մէջ կը տորորուին մինչեւ որ կակուղ խմոր մը կազմեն։ Այդ իւղոտ խմորին մէջ կը դընեն դիակներն կամ կենդանական եւ գործարանաւոր ն եւ է մարմին զոր կ'ուզենք անվԹար պահել՝ քարի պնդուԹիւն տալով նոցա։ Դիակն այդ վիճակին մէջ կը մնայ քանի մ'ամիս, ըստ ծաւալին այն մարմնոյն որ պարտի կատարելապէս ծծել յիշեալ նիւԹերը։

Երբ ներմուծումը բաւական կը Թուի, մարմինը կը լուան բեւեկնւոյ իւղով (Բեբէ-պէնԹին) եւ օդին կը դնեն մինչեւ որ բոլորովին չորնայ։ Յետոյ կը յղկեն զայն ակադի քարով մը, եւ կը սեւցնեն զայն ինչպէս կ'ընեն փայտի կամ մետաղաց արծաԹազօծման կամ ոսկեզօծման մէջ, առանց գործածելու սակայն ջուր եւ աճառ. պէտք է չոր կերպիւ սեւցնել։ Բնական է

թէ այս գործողութեանց համար հարկ է երկար սովորութիւն և ձեռքի ճարտարութիւն ։

Եթէ պահելի մարմինը խոռոչներ ունի, պէտք է կանխաւ զայնս լնուլ յոյժ բարակ շաղախի եւ Տեօդօէլըրէօ դը Մէրէէլօի խառնուրդով մը ։ Վերջապէս, եթէ կ՚ուզուի որ դիակն աչերը բաց պահէ, խմորին մէջ դընելէ առաջ հարկ է արտեւանունքներուն տակ չափիւղայէ արուեստական աչքեր դնել ։

2. — Միջոց՝ մարմինը պահելու համար թուլութեան և դիւրաթեքութեան վիճակի մը մէջ. — Գործարանաւոր մարմինները քանի մը ամիս թուլութեան եւ դիւրաթեքութեան վիճակի մը մէջ պահելու համար, որով կարելի լինի անդամազննական հատանումներ ընել (առանց ո եւ է վտանգի պատրաստողին կամ տնդամազննինին համար), դնելու է զայնս ո եւ է ընդունարանի մը մէջ, յետոյ զայն ծածկելու է ամենէն խիտ եւ ամենէն մաքուր մեղրի խաւով մը ։

Եթէ այս պարզ եւ միանդամայն խնայողական միջոցաւ կ՚ուզուի ամբողջ դիակ մը պահել, նախ պէտք է խնամօք լեցնել գլխու, կուրծքի եւ որովայնի խոռոչները՝ բաւական քանակութեամբ մեղրով ։

Այս միջոցն, եթէ խնամօք ի գործ դըրուի, նշանաւոր արդիւնքներ կուտայ, եւ, քանի մը ամիս, այս կերպիւ պատրաստուած դիակը կը թուի նիրհել ։ Ալքօօլական խմորումն որ այդ պարագայից մէջ յառաջ կուգայ, իբր սնունդ կը ծառայէ իրեն՝ պահելով անոր թուլութիւնն եւ դիւրաթեքութիւնը ։

Երբ խմորումն աւարտած է, զանազան մասանց պնդացումն կ՚սկսի, այս կերպիւ առաւել եւս որոշակի պահելով մարմնոյն արուեստական ձեւերը ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ

ՕԴԱՉՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅ

ՃԸՐՋԻ ՍԻԹԻ, Հոկտ. 6

Շատ տարիներէ ի վեր բազմաթիւ անձեր խորհած են օդերու մէջ թռչող մեքենաներ հնարել եւ ադոնցմով երթեւեկել ամեն կողմ. սակայն աւելորդ է ըսել թէ մինչ ցարդ ո՛չ ոք չէ յաջողած այսպիսի գիւտ մը ընել ։ Մ. Նահանգաց Քըմպըլէնտ քաղաքին մէջ վերջերս անձ մ՚ալ օդաչու մը (էրշիփ) շինելու յանդուգն փորձով սկսած է զբաղիլ. այս մարդ նպատակ ունի իւր հնարելիք օդային մեքենայովը նաւարկել մթնոլորտին մէջ սակայն առանց գործածելու մի ծանօթ զօրութիւն ։ Մէյլ էնտ էքսփրէս որ Ուաշինկթընի Սթար լրագրէն առնելով կուտայ այս լուր, կ՚ըսէ. « Եթէ այս մարդ աշխարհիս պատմութեան մէջ առաջին անգամ սոյն գաղափարը յղացող անձն ըլլար, պիտի գրաւէր մեծ ուշադրութիւն, երկաթուղիք Քըմպըլէնտ քաղաքէն պիտի բերէին հազարաւոր ականատեսներ եւ լրագրաց թղթակիցներն այդ մասին մանրամասնութիւններ պիտի հաղորդէին հետաքրքիր ժողովրդեան » ։ Եւ արդարեւ օդաչու մեքենայի մը վրայ խորհող անձեր գտնուած են թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ՛ Անգլիոյ մէջ. քանի մը տարի առաջ կարծեմ Մօնիթ օրաթերթին մէջ տեսնուած է յօդուած մը օդանաւի վըրայ գրուած ։ Լրագիր ընթերցողներ կը յիշեն անշուշտ. առաջին անգամ այս խորհուրդն յղացող անձին անունն է Տիտալուս որ շատ աշխատելէ յետոյ եզրակացութեան մը չէ կրցած յանգիլ ։ Տարիուս Կրին ալ աշխատած է այս մասին առանց որոշ արդիւնք մը կրնալ առաջ բերելու ։ Յիշեալ լըրագիրը կը պատմէ թէ քանի մը տարի առաջ մէկը (որուն անունը չիտար) օդանաւ մը շինած եւ ներկայացուցած է զայն Ուաշինկթընի Փօթոմէքի ժողովոյն վաւերացնել տալու համար, ու յանձն առած է փորձել զայն անձամբ ։ Մեքենայն կը հանուի նոյն ժողովոյ գրասենեկին տանիքը ուսկից պիտի թռչի եղեր մինչեւ Փէնսիլվէնիա աւէնիւ որ քանի մը քառընկէց հեռի է գրասենեկէն. հեղինակն երբ առաջին մղումը կուտայ մեքենային, օդանաւն՝ քարի մը պէս կ՚իյնայ փողոցին մէջ, առանց կրնալ թռչելու գէթ քանի մը ոտք հեռուն ։ Մարդը իւր անյաջողութիւնը տեսնելով կը ցաւի ու Անգլիա կը դառնայ քիչ ատենէն իւր գիւտը կատարելագործելով վերադառնալու խոստմամբ ։ Փօթոմէքի ժողովն կը սպասէ տակաւին նոյն անձին դարձը, բայց ի զուր ։

Հ. ԵԿԻՆԵԱՆ

ՁԱՆԱԶԱՆՔ

ԿԱԽՆԵԼՈՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Շատ անգամ տարակոյսի ներքեւ ձըգուած է սա իրողութիւն թէ արդարեւ Անգղիացիք սովորութիւն ունին իրենք զիրենք կախել՝ որպէս զի վայելեն նմանօրինակ գործողութեան մը սրտայուզութիւնները : Բել Մել Կազէթի մէկ յօդուածն ահա կը փարատէ ամեն տարակոյս անգլիական ազգային նկարագրին այդ կէտին վրայ : Յայտնի է թէ անգլիական այդ լրագիր ի վաղուց հետէ մասնագիտութիւն ըրած է իրեն ամենէն անագորոյն յայտնութիւններ ընել բրիտանական ազգին բարոյական եւ մտաւորական հանգամանաց վրայ , թէ միշտ անհերքելի իրողութիւններ կը հրատարակէ եւ թէ մարդկութեան համար իւր ունեցած սէրն երբեմն իւր խմբագրաց դիմագրաւել կուտայ պատժադատ ատենի սոսկումները : Այս պարագայք մեծ կշիռ եւ վաւերականութեան անժխտելի նկարագիր մը կուտան իւր հաստատութեանց : Ուստի կարելի է հաւատալ իրեն երբ կը յայտարարէ թէ ի Լոնտոն յատուկ ակումբ մը կայ , իւր անդամոց վայելել տալու համար կախման հեշտութիւնները : Կը տեսնուի որ Անգլիացիք ոչ մէկ բանէ կը զրկեն իրենք զիրենք :

Բել Մել Կազէթ , երեւան հանած լինելով կախելոց ակումբին գոյութիւնը , չէր կրնար այդքան հարեւանցի անցնիլ : Ըստ իւր սովորութեան , ուղղակի յարաբերութեան մտած է ակումբին մէջ անդամին հետ , որ «դեռ անցեալ գիշեր ի ներկայութեան քանի մը բարեկամաց» կախուելու պատեհութիւնն ունեցած է , եւ մեզ կը հաղորդէ համակրելի ակմբականին տպաւորութիւններն սա յանցուցիչ վերնագրով . Թէ ի՞նչ է կախուած , անչէ մը որ փոքրած է շատ :

Ի՞նչ է կախումը . ոչ այնքան մեծ բան մը : Հետեւեալ պատմութիւնը ցոյց կուտայ .

«Առաջուց պատրաստուած էր լաւ չուան մը , հաստ եւ դիւրաթեք : Այդ չուանը խընամքով կապուեցաւ ձեղունին գլխաւոր գերանին , և անկէ ձեռքերուս կախուելով տեսայ թէ ծօծմամբ չպիտի բրդէր : Այս նախնական գործողութիւնները կատարելէ յետոյ , թողտուի որ աչերս կապեն և աթոռի մը վըրայ ելայ : Կը խոստովանիմ թէ այդ վայրկենին տժգունելու եւ դողդողելու տկարութիւնն ունեցայ : Այլ շուտով յաղթեցի այդ երադանցուկ տպաւորութեան , ձեռք ձգեցի իմ մտաց արիութիւնս եւ գլուխս սահեցնելով հանգոյցին մէջ , նշանը տուի.... Զգացի որ աթոռը պակսեցաւ ոտիցս ներքեւէն , յետոյ անմիջապէս ուժգին ցնցում մը , եւ վզիս շուրջը բաւական զօրաւոր ցաւ մը , իբր թէ փողկապս յանկարծապէս սեղմուած լինէր : Այլ սա կ՚սկսի փորձին ամենէն հետաքրքրաշարժ մասը : Վշտի առաջին զգացման , — զոր՝ անկեղծ լինելու համար՝ պարտիմ սոսկալի կոչել — գրեթէ անմիջապէս յաջորդեց բացարձակ անգիտակցութեան վիճակ մը : Ինձ թուեցաւ թէ փոխադրուած էի նոր աշխարհի մը մէջ , աւելի լուսափայլ քան բանաստեղծաց ստեղծածները : Կը կարծէի լողալ իւղային ծովի մը մէջ : Զգայնութիւնը գրգանոյշ ու հեշտալի էր : Առանց ամենադոյզն ճգան լողալով հեղուկ տարրին մէջ , հեռուէն նշմարեցի կղզի մը , զմրուխտի հիասքանչ կանաչով : Իսկոյն անդ մերձենալու փափաքն ունեցայ եւ ուղղուեցայ դէպի ծովափն , այլ առանց արտօրալու եւ բոլորովին հանգստաւէտ կերպիւ :

«Սակայն ծովն յար կը փոխէր իւր գոյնը , թէեւ իւր իւղային բնութիւնը բնաւ չէր փոխուեր : Մերթ կը նմանէր հեղուկ ոսկւոյ եւ արեգական նշոյլներէն լուսողող . մերթ արենային կարմրութիւն մը կ՚առնար , առանց սակայն ահուելի կամ նողկալի բան մը լինելու այդ գոյնին մէջ : Աւելի աղէկ ըսելու համար , յաջորդաբար կ՚անցնէր ծիածանի ամեն գոյներէն , այլ դեղինն եւ կարմիրը կը տիրապետէին :

«Միշտ կղզւոյն կը մօտենայի : Երբ եզերքին մերձեցայ , յանկարծ հողէն ծնան բազմաթիւ անձինք այլանդակ կերպիւ կերպարանափոխեալ , եւ որոց դէմքերը սակայն ընտանի կը թուէին ինձ :

«Վերջապէս եզերքն հասայ : Իսկոյն հիասքանչ դաշնակութիւն մը , մարդկային ձայներէ եւ թռչնոց երգերէ բաղկացեալ , պայթեցաւ օդին մէջ : Իմ սխրացմանս մէջ , աչերս գոցեցի և թող տուի որ կոհակները ծովափին հանեն զիս , ուր խաղաղիկ մնացի հանգոյն մանկան որ կը նիրհէ իւր օրրոցին

մէջ, եւ քիչ մը ուժաթափ խաղային ծովուն ջլատիչ ազդեցութենէ։ Վերջապէս աչերս բացի։

«Իսկոյն հրապոյրը փարատեցաւ։ Երկնային դաշնակութիւնը դադրեցաւ։ Իմ ճանչած դէմքերս միշտ հոն էին, ջերմ հետաքրքրութեամբ դիտելով զիս, եւ նշմարեցի թէ մեր ընկերակցութեան անդամներն էին։ Այժմ բաւական ուժգին ցաւ մը կ'զգայի վզիս վրայ, այլ խելքս գլուխս էր բոլորովին։ Բարեբախտաբար բարեկամներս ժամանակին կտրեցին չուանը։ Ինքզինքս տկար, շատ տկար կ'զգայի անոնց հետաքրքրութիւնն յագեցնելու համար։ Քանի մը վայրկեան յետոյ միայն կրցայ պատմել տպաւորութիւններս։ Ջանացի դիւթիչ պատկեր մը գծել տեսածիս եւ զգացածիս վրայ, այլ անոնցմէ ոչ մին փորձը կրկնելու տրամադիր երեւցաւ։ Յայտարարելով հանդերձ թէ դիւցազնաբար վարուած էի, չուզեցին ինծ հետեւիլ։ Կ'ըսէին թէ դէմքս այնքան մեռելակա՛ն էր......»։

Այսպէս կ'աւարտի այս մահահամբոյր պատմութիւնն։ Եւ տակաւին կը դանդաղին թէ Փրանսական երիտասարդութիւնը զըւարթ չէ։ Բարեբաղդաբար, մելամաղձութիւնն այնչափ հեռի չտանիր մինչեւ ինքզինքը կախելու դրութիւնը։

(ԹԱՆ)

ՄԱՍԻՍԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Մասիսի 3791 թուոյն մէջ Մ. Նորատունկեան էֆէնտիի առաջարկած խնդրոյ մասին բազմաթիւ նամակներ խմբագրութեանս հասած են եւ մինչեւ որոշեալ թուականը ուրիշ շատեր եւս պիտի հասնին եթէ այսպէս շարունա՛կէ։

Մեր ընթերցողաց այս եռանդը խմբագրութեանս նոր գաղափար մը կը ներշնչէ՝, այն է ամեն շաբաթ՝ կանոնաւորապէս, զանազան տեսակ գիտական խնդիրներ առաջարկել, որոց լուծումն եւ ինչպէս լուծողաց անուններն պիտի հրատարակուին այս սիւնակաց մէջ։

Խնդրոց լուծման մէջ յաջողագոյն հանդիսացողներուն Աւէ-Եւէի եւ Մասիսի բաժանորդագրութիւնք պիտի նուիրուին տարւոյ վերջ։

Մանրամասնութիւնք յառաջիկայ թըւով պիտի ծանուցուի, ինչպէս նաեւ նոյն թուոյն մէջ պիտի տեսնուի առաջին խնդիրն։

Յ. Գ. — Մ. Նորատունկեան էֆէնտիի խնդրոյն լուծումն պիտի դրուի, հանդերձ լուծողաց անուններով, Նոյ. 2ի Մասիսի մէջ։

ՄԱՍԻՍԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Յ. Յ. ՃԳ. Կ. ՊՈԼԻՍ. — 14 Հոկ. թուագրեալ քարտերնիդ ընդունեցանք. քիչ մը ուշ մնացեր էք Երկրաչափական խնդրոյն սխալը հասկնալու։

ՄԱՍԻՍի այս աւուր թուով կ'աւարտի ՍԻՄՈՆԷ ԵՒ ՄԱՐԻ վէպը։ Յառաջիկայ շաբաթ, ՄԱՍԻՍ սովորականէն մեծ պարունակութեամբ պիտի հրատարակուի։

ՔԱՂՈՒԱԾ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԼՐՈՅ

12—18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ

—o—

Թայմզ խօսելով Անգլիոյ առարկութեանց վրայ ընդդէմ իրաց նախկին վիճակին վերահաստատման յԱրեւ. Ռումէլի, կ'ըսէ թէ «հաւանական է որ ապահովութիւններ առըուած լինին եւ թէ Անգլիա խոստիւ չպիտի պնդէ այդ սկզբան վրայ. թէ ամեն պարագայի մէջ մեր պարտականութիւնը պիտի լինի դիմադրել Աղեքսանդր Իշխանին պաշտօնանկութեան առաջարկին, եւ աջակցութիւն չ'տալ ո եւ է առաջարկի որոյ նպատակը լինի հարկադրել զԱղէքսանդր Իշխանն հրաժարիլ.

—Շատ մը Գարատաղցիք Սերպիա երթալու համար դասալիք եղած լինելով, Չէդինեէի կառավարութիւնը պահակազօրաց շղթայ մը հաստատեց Սերպիոյ սահմանաց կողմն, որպէս զի Գարատաղցիք չ'երթան այն կողմ։ — Իմանալով որ իւր սպառազի-

նութիւնք քիչ մը հող պատճառեր են Աւստրիոյ, Քարատաղի կառավարութիւնն ըսել տուաւ Վիէննայի Դահլճին թէ այդ սպառազինութեանց շարժառիթն են Պալքանեան Թերակղզին խռովող տագնապն և իւր դրացեաց զինուորական պատրաստութիւնները, բայց թէ ինք յատուկ նպատակ մը չունի։

—Բեդրսպուրկէ հոկտ. 21 թուով քաշուած հեռագրոյ մը նայելով, աշխարհի երջանկագոյն լրագրապետն է Պ. Կադկով, տնօրէն Մոսկովսքի Վետոմոստի համալսարանին եւ զուտ ռուսական լրագրոյն։ Ռուսիոյ Կայսրը բարեհաճեր է, Բեդրսպուրկ հասնելուն պէս, հեռագրով առ ինքն կոչել զՊ. Կադկով, որ մին կը համարուի Զարին մտաց վրայ ամենէն աւելի ազդեցութիւն ունեցող արտասովոր խորհրդականներէն։

—Ռուսսքի Կուրիէր կը ծանուցանէ թէ ըստ 1882ի մայիսի պայմանագրութեան, զոր ռուսական կառավարութիւնն ըրած է Բ. Դրան հետ, Թուրքիա պարտաւոր է վճարել Ռուսիոյ պետական գրամատան 802,500,000 Ֆրանք իբր Թուրքօ-ռուսական վերջին պատերազմի տուգանք։

«Յառաջիկայ տարին, Բ. Դուռը մեր պետական գանձարանին պարտի վճարել 2,975,000 ռուբլի, որ՝ իւրաքանչիւր օսմ. ոսկին 8 ռուբլի 50 կոպեկ հաշուելով, ընդ ամենն 350,000 օսմ. ոսկի կ՚ընէ։»

—Դեկտեմբեր 5ին աֆղանեան սահմանաց պատուիրակ Պ. Լեսսար Թիֆլիսէն ճանբայ ելաւ կեդրոնական Ասիա երթալու համար. պիտի այցելէ Ասխապատ, Բէնչդէ, Զիւլֆիքեար եւ միւս կէտերն որ կը կապուին աֆղանական սահմանագծի ծրագիրներուն հետ։ Սահմանագծի մասնախմբի անդամներն ալ նոյն ամսոյ 8ին ճանբայ ելան։

ՆԵՐՔԻՆ

Պէրլինի Դաշնագիրն ստորագրող մեծ Տէրութիւնք ընդունած լինելով Դեսպանախորհրդոյ մը գումարման առաջարկն որ եղած էր Բ. Դրան կողմէ, հարկ եղած հրահանգները ղրկած են իրենց ներկայացուցչաց ի Կ. Պոլիս։ Հետեւաբար կը կարծուի թէ Դեսպանախորհուրդը պիտի կարենայ գումարիլ յառաջիկայ շաբթու սկիզբն, ընդ նախագահութեամբ Արտաքին գործոց նախարար Վսեմ. Սայիտ փաշայի, որոյ պիտի օժանդակէ խորհրդական Վսեմ. Տատեան Յարութիւն էֆէնտի։

—Ամերիկեան նախորդ դեսպան Ուալլէյս զօրավարն հինգշաբթի օրը մայրաքաղաքս հասաւ։

—Անգլիական արտասովոր պատուիրակ Սըր Տրըմնտ Ուոլֆ շաբթուս սկիզբը մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս յԵգիպտոս, իւր պաշտօնն յաջողութեամբ ի գլուխ հանելէ յետոյ։ Սըր Ուոլֆ պայմանագիր մը կնքած է կայս. կառավարութեան հետ, որոյ գլխաւոր հիմունքը կը կազմեն.

1. Յ'Եգիպտոս առաքել օսմանեան պատուիրակ մը՝ որ պաշտօն ունենայ քննութիւն կատարել երկրին այժմեան վիճակին վրայ և իւր տեղեկագիրը մատուցանել Վեհ. Սուլթանի կառավարութեան։

2. Եգիպտոսի դատական, ելմտական և զինուորական կազմակերպութեան և ներքին վարչութեան բարւոքման աշխատիլ։

3. Սուտանը խաղաղեցնելու աշխատիլ այնպէս որ չպատահի ո՛ր և է անկարգութիւն որ կրնայ իւր արձագանգն ունենալ յԵգիպտոս։

4. Հաստատ և մնայուն կերպիւ ապահովել Եգիպտոսի սահմանները՝ Սուտանի կողմէն։

5. Անգլիացի զօրքերն հեռացնել տալ Եգիպտոսէն, երբ երկիրն իւր նախկին վիճակը գտնէ և կարենայ ինքզինքին բաւել թէ՛ ներքուստ եւ թէ՛ արտաքուստ, ընդ հովանեաւ գերիշխան Պետութեան։

—Կ՚իմանամք թէ վերջերս գրաւուած են քանի մը փոխանակագրեր որք թղթադրամ չէին կրեր եւ որք Փոքր Ասիոյ քաղաքներէն, մանաւանդ Կեսարիայէ քաշուած էին մայրաքաղաքիս քանի մը Հայ եւ Յոյն վաճառականաց վրայ։ Կ՚ըսուի թէ Օսմ. Հանրային Պարտուց թղթեալ հասութից Տնօրինութիւնն արդէն կանոնադրեալ տուգանաց ենթարկած է յիշեալ փոխանակագրերն, եւ թէ որոշած է ամեն կարելի միջոցներով դադրեցնել շրջաբերութիւնն ո եւ է փոխանակագրի, որ՝ քաշուած կամ վաճառուելու սահմանուած Թուրքիոյ հողին վրայ

չկրեր Օրինաց տրամադրած թղթադրոշմը։

—Վանայ կեդրոնական կառավարիչ անուանեցաւ Բայիֆ փաշա։

—Այս օրերս Պուլկար երեւելեաց պատգամաւորութիւն մը Սելանիկի կուսակալին ներկայանալով, ուղերձ մը մատուցեր են կայսերական կառավարութեան ուղղեալ, որով կ՚արտայայտեն Մակեդոնիոյ ժողովրդեան անձնուիրութիւնն ու հաւատարմութիւնն առ Վեհ. Սուլթանն եւ կը բողոքեն այն գրպարտութեանց դէմ զորս իրենց նկատմամբ ըրած են չարամիտ անձինք։

Հասան փաշա սիրալիր կերպիւ ընդունեց է պատգամաւորութիւնն եւ գոհութիւն յայտնելով Պուլկարաց այս ազնիւ ընթացքին նկատմամբ, խոստացեր է իրենց ուղերձը մատուցանել Վեհ. Սուլթանին։

—Աւստրիոյ Կայսրուհին՝ որ ծպտեալ կը ճանբորդէ այս պահուս յարեւելս, Իզմիրէն մեկնելով, Մէրամէր շոգենաւով ուղղակի Հայդոս գնացած է ուր Ն. Վեհափառութիւն այցելեր է կղզւոյն պատմական վայրերն ու շէնքերը։

Եգիպտէն կայսրուհին անտի մեկնելով, ուղեւորած է ի Եաֆա ուստից Երուսաղէմ ուխտի կ՚երթայ։

—Պ. Բրէսէլ՝ ծանօթ երկրաչափն՝ վերջերս ծրագիր մը մատուցած էր Բ. Դրան, փոքր Ասիոյ մէջ նախապէս սկսուած քանի մը երկաթուղեաց շինութիւնն աւարտելու համար։ Պ. Բրէսէլ յաջողած է գերմանացի եւ աւստրիացի դրամատեարց խումբ մը գտնել, որք պատրաստ են շինութեան համար պէտք եղած գումարը փոխ տալու։ Իրաւ է թէ այժմ յարմարագոյն ժամանակը չէ այս տեսակ արտօնութիւն մը ձեռք բերելու համար բանակցութեանց ձեռնարկելու, սակայն Պ. Բրէսէլ կը յուսայ որ Բ. Դուռն յառաջիկային մէջ պիտի ըմբռնէ թէ Թուրքիոյ համար որքան կարեւոր են, ռազմագիտական եւ անտեսական տեսակէտներով, երկաթուղեաց գծերու ընդարձակումն։

Պ. Բրէսէլ արտօնութիւն կը խնդրէ հետեւեալ գիծերուն համար. 1. Մուտանիա-Պրուսա, 2. Իզմիտ-Էրէյլի, 3. Իզմիտ-Ատանա, 4. Իսկէնտէրուն-Պաղտատ, 5. Տըրապիզոն-Էրզրում։

ԱԶԳԱՅԻՆ

—o—

Երուսաղէմի Միաբանական Ընդհանուր ժողովն սեպտ. 30ին ի նիստ գումարուելով, ըստ կանոնագրի՝ Պատրիարքական ընտրելեաց եօթնանուն ցանկն պատրաստեր է նախ գաղտնի քուէարկութեամբ, որոյ արդիւնք հետեւեալն եղած է.

	Քուէ
Ամեն. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Կ. Պոլսոյ	31
Գեր. Երեմիա Սրբազան	30
» Աստուածատուր Սրբազան	24
» Մարքոս Վարդապետ	24
» Սիմէոն Սրբազան	21
» Ղեւոնդ Վարդապետ	21
» Սահակ »	21

Հետեւեալ օրն, հոկտ. 1, Ընդհանուր ժողովը կրկին նիստ կազմելով, վերոյիշեալ եօթն ընտրելեաց մէջէն երեք ընտրելեաց ցանկն կազմեր է։

Սոյն երկրորդ քուէարկութեան արդիւնքն եղած է.

	Քուէ
Գեր. Սիմէոն Սրբազան	19
Ամեն. Յարութիւն Սրբազան	18
Գեր. Սահակ Վարդապետ	16

Սոյն երկու նիստերու մէջ քուէարկութեան մասնակցողաց թիւն էր 35։

Միաբանական Ընդհանուր ժողովն՝ ըստ կանոնագրի՝ իւր Գեր. Փոխանորդին միջոցաւ սոյն կրկին քուէարկութեանց արդիւնքը տեղեկագրած է նաեւ առ Ազգային ժողովն, որպէս զի ըստ Սահմանադրութեան վերջնական քուէարկութիւնը կատարելով Ազգ. ժողովը, լրացնէ Երուսաղեմի պատրիարքական ընտրութիւնը։

Խառն ժողովն այս հինգշաբթի օր յարտասովոր նիստ գումարուելով ընդ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքին, ըստ Սահմանադրութեան ընդունելի գտաեց վերոյիշեալ ցանկն եւ հաղորդեց զայն Ազգային ժողովոյն որ հաւանաբար պիտի գումարի յառաջիկայ շաբթու Պատրիարքական ընտրութիւն կատարելու համար։

—Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն՝ ընկերակցութեամբ Ֆրէնկեան Աբրահամ էֆէնտիի, շաբթուս մէջ այցելութիւն տուաւ Բարձր. Մեծ-Եպարքոսին եւ դատական գործոց Վսեմ. Նախարարին։

Նոյնպէս շնորհաւորական այցելութիւն

տուաւ Էվգաֆի Վսեմ. նախարարին եւ սիրալիր կերպով ընդունուեցաւ ։

—Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն այս կիրակի իրիկուն Պէօյիւքտէրէ երթալով, այցելութիւն տուաւ Բարձ. Աբրահամ փաշային եւ գիշերն անցուց Փանոսեան Գէորգ էֆէնտիի տունը ։

—Երեկուան թղթաբերով առնուած Օդեսսկիյա Նովոստիի մէջ կը կարդանք «Հիւսիսային հեռագրական Գործակալութեան» հետեւեալ հեռագիրն ․

ՏՓՂԻՍ, 14 Հոկտ.

Երէկ, Ամենայն Հայոց նորընտիր Կաթողիկոս Մակար Սրբազան հանդիսաւոր կերպով ընդունուեցաւ Կովկասիոյ կառավարչապետ Դոնդուկոֆ Քորսաքոֆ Իշխանէն ։ Այս ընդունելութեան ժամանակ, կարդացուեցան կաթողիկ. հաստատման բարձրագոյն Հրովարտակն եւ Աղեքսանդր Նեվսկիի պատուանշանին եւ ականակուռ Խաչի շնորհման Հրովարտակներն ։

Կաթողիկոսը շնորհակալութեամբ ընդունեց Ջարին այս մեծ շնորհը և իւր ամենահնազանդ զգացումներն յայտնեց յառաջ կայս. Գահոյից և հաւատարմութեան երդում ըրաւ՝ թէ իւր ամբողջ կեանքը պիտի նուիրէ առ Ինքնակալն Ամենայն Ռուսաց և ի բարելաւութիւն անդին Հայրենեաց ։

— Աւանիկ Քաղաքական ժողովոյ վերջին նստի գլխաւոր որոշումներն ․

1. Քաղ. ժողովը թէև Կեդր. յետնեալ տուրքերը զեղչով գանձելու սկզբունքն ընդունած էր նախորդ որոշմամբ մը, սակայն զայն գործադրութեան դնելու համար հարկ դատած էր միանգամայն որ գործին կարեւոր հանգամանքներն պարզուին և սահմանուին, և հետեւապէս Ելևմտից Հոգաբարձութենէն ծրագիր մը պահանջած էր այս մասին ։ Ժողովը սոյն ծրագիրն ստանալէ յետոյ՝ հասու լինելով որ Կեդ. Տրոց նոր կանոնագիրը դեռ եւս չէր կրցած գործադրութեան դրուիլ, և նկատելով որ սոյն կանոնագիրը չգործադրուած զեղչի սկզբունքն ի գործ դնել և Կեդր. Սնտուկի գլխաւոր մէկ հասոյթին գանձման դրութիւնը փոփոխել վնասակար պիտի լինէր, ինչպէս որ Տնտ. Խորհուրդն ալ այս կէտը դիտել տուած էր, որոշած էր յետնեալ տուրքերն ըստ առաջնոյն գանձել անզեղչ, և տրոց կանոնագրին գործադրութիւնն երագել, և այս մտօք հրահանգ տուած էր Ելևմտից Հոգաբարձութեան ։

Ելևմտից Հոգաբարձութեան անդամք այս որոշման պատճառաւ խմբովին հրաժարական մատուցած լինելով՝ Ժողովն ոչ ուշեց հրաւիրել զիրենք յառաջիկայ նստին ի բանակցութիւն ։

Ժողովն այս առթիւ Կամսարական էֆ. ի յանձնեց՝ ի բացակայութեան Ելևմտից Հոգաբարձութեան՝ ելմտական գործոց հսկողութիւնը ։

2. Ժողովն այս առթիւ տեղեկանալով նաև որ յետնեալ տրոց զեղչի խնդրոյն վերայ եղած հրատարակութիւնք այլ և այլ սխալ հասկցողութեանց տեղի տուած են և դժուարութեանց հանդիպած է սոյն տրոց հաւաքումն, որոշեց յայտարարել թէ՝ յետնեալ տուրքերն ըստ առաջնոյն պիտի գանձուին առանց զեղչի, և միանգամայն հրաւէր կարդալ ազգայնոց որ իրենց սահմանադրական պարտաւորութեան համաձայն փութան հատուցանել իրենց դիզեալ տուրքերն ։

3. Դեր-Ատենապետ Նորատունկեան Վսեմ. Գաբրիէլ էֆէնտի յայտագիր մը մատոյց ժողովոյն՝ Ղալաթիոյ Կեդր. Վարժարանի բացման խնդրոյն համար կարգեալ Յանձնաժողովոյն կատարած աշխատութեանց և գործին վիճակին վրայ ։ Ժողովը գոհութեամբ տեղեկացաւ սոյն յայտագրէն որ Յանձնաժողովոյ աշխատութիւններն ուսումնական մասին աւարտեր են և վարժարանին բացման թուականն որոշուեր է 1886 յունվար 1, իսկ տնտեսական մասին եւս Յանձնաժողովն իւր աշխատութիւնները լրացնելու վրայ է, և վերջնական արդիւնքն յայտնի պիտի լինի մինչև Ժողովոյ յառաջիկայ նիստն ։

—Վանայ Ռուսական նախկին հիւպատոս Վսեմ. Կամսարական պէյ՝ որ բաւական ժամանակէ հետէ իւր տիկնոջ հետ մայրաքաղաքս կը գտնուէր արձակուրդով, շաբաթ օրը մեկնեցաւ յիւր նոր պաշտօնատեղին՝ Համա ։

ԺԱՄԱԳՈՐԾ
Գ. Է. ՍԷԼՎԱՃԵԱՆ
244 — ՄԱՀՄՈՒՏ ՓԱՇԱ ԳԼՈՒԽ — 244

Ֆրանսայի ամենէ համբաւաւոր գործարաններէ միոյն մէջ խիստ խնամօք պատրաստել տուած ենշանակեալ գնով նմանը ցարդ չտեսնուած 95 սանդիմեդր երկայնութեամբ խիստ ձեւաւոր, զարնող, շաբաթը մի անգամ լարուող, պատի ժամացոյցներ՝ որ ծրնդունելութեան սրահներու, սենեկաց, վարժարանաց եւ գրասենեկաց վայելուչ եւ յարմարագոյն են, և որոց երկար տարիներ ամենայն կանոնաւորութեամբ բանիլն կ'երաշխաւորէ։

Յիշեալ վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ խիստ աժան գներով լաւ բանող ընտիր ժամացոյցներ։

Գաւառներէ եկած յանձնարարութիւնք փութով եւ ճշդութեամբ կը կատարուին։

---

30 Ֆրանգ — ղրուշ 142

ՊԱՐՈՆ ՇՈՒՊԼԱՆ

Բ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՏՈՐ

Ձմրան եղանակը կը մօտենայ, և Շարլ Բօլ տը Քօքի սոյն զբօսեցուցիչ և միանգամայն բարոյալից գիրքն յարմար միջոց մ'է գիշերային երկար ժամուց ձանձրոյթը մոռցնելու։ Արդարեւ, Բօլ տը Քօք, իւր այս վէպին մէջ, իւր թեթեւ ու սահուն ոճով միշտ արթուն կը պահէ ընթերցողին հետաքրքրութիւնը։ Թարգմանիչն ալ, ընտրելով պարզ ու ժողովրդական աշխարհաբար, հաւատարած է հեղինակին ոճոյն։ — Վէպը մաքուր տպագրութեամբ և երկու հատորով ի լոյս ընծայեալ է Աշճեան տպարանէն։

Կը ծախուի բոլոր հայ գրավաճառաց քով։ Երկու հատորն ի միասին կը վաճառուին ի գին 10 ղրուշ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵԴՐ. ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

Թիֆլիսի «Կեդրոնական գրավաճառանոցը» կամենալով Կ. Պոլսում և բոլոր Տաճկաստանում տպագրուող և տպագրուած գրքերի մուտքը և տարածումը դիւրացնել Ռուսաստանի Հայոց մէջ՝ սոյն յայտարարութեամբ դիմում է յարգոյ հեղինակներին և հրատարակիչներին, և առաջարկում է, որ իրանց երկասիրութիւններից և հրատարակութիւններից ուղարկեն մեզ վաճառելու։ Յարաբերութեանց դժուարութիւնն ու դրամի անհաստատ կացութիւնն ի նկատ առնելով՝ գրավաճառանոցն առաջարկում է հետեւեալ պայմանները.

1. Գրավաճառանոցը ոչ ոքի կանխիկ դրամ չէ ուղարկում.

2. Գրքերն ընդունում է կոմիսիայով վաճառելու.

3. Գրքերի գինը որոշում է հեղինակը կամ հրատարակիչը, ռուսի դրամով.

4. Կեդրոնական գրավաճառանոցը 10 առ $^0/_0$ աւելացնելու իրաւունք միայն ունի որոշած գնին.

5. Գրքերի ճանապարհածախքն ուղարկողների վերայ է.

6. Գրավաճառանոցն ինքն է որոշում ուղարկելի գրքերի քանակութիւնը առաջին պահանջից յետոյ.

7. Երկու ամիսը մի անգամ գրավաճառանոցը հաշիւ է ուղարկում հեղինակին, վաճառուած օրինակների փողի հետ.

8. Կեդրոնական գրավաճառանոցը իւր գոյքով ու վարկով երաշխաւորում է իրան ուղարկած գրքերի արժէքը.

9. Ստացած գրքերի համար գրավաճառանոցն անդորրագիր է ուղարկում պատշաճաւոր ստորագրութեամբ։

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ

Գրախանութի հասցէն՝

LIBRAIRIE CENTRALE, Tiflis.

ՊԱՐԶ ՕՐԱՑՈՅՑ
1886
ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՓՐԿՉԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ

Գին 40 փարա

Կը գտնուի բոլոր գրավաճառաց քով։ Մասնաւոր վաճառատեղին է Գավաֆեան գրատունը։

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

NORTH BRITISH AND MERCANTILE
Insurance company

ՆՈՐԹՀ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐՔԸՆԹԱՅԼ

Լոնտրայի և Էտինպուրկի ապահովութեան ընկերութեան

		Անգլ. Լիր.
Արտօնեալ դրամագլուխ		3,000,000
Բաժանորդագրեալ դրամագլուխ		2,500,000
Վճարեալ »	625,000	
Պահեստի դրամ հրդեհի պատահականութեանց դէմ	1,592,235	
Կեանքի պատահականութեանց դէմ պահեստի դրամ	3,841,194	
		6,058,429
Հրդեհի ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	1,186,865	
Կենաց ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	551,307	
		1,738,172

NORTHERN
Assurance company

ՆՕՐԹՀԸՐՆ

Լոնտրայի և Էպերտինի ապահովութեան ընկերութեան

		Անգլ. Լիր.
Բաժանորդագրեալ դրամագլուխ		3,000,000
Վճարեալ »	300,000	
Պահեստի դրամ հրդեհի պատահականութեանց դէմ	811,871	
Կեանքի պատահականութեանց դէմ պահեստի դրամ	1,778,300	
		2,890,171
Հրդեհի ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	520,206	
Կեանքի ճիւղէն հասոյթ 1883 տարւոյ	251,572	
		771,778

Ստորագրեալն իւր բազմաթիւ յաճախորդաց և քաղաքիս ընդհանուր յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ ինքն վերոյիշեալ երկու ընկերութեանց միացեալ գործակատար ընտրուած ըլլալով, այնպիսի դրութեան մը մէջ կը գտնուի, որով հրդեհի դէմ ապահովութեան մեծ դիւրութիւններ կը մատուցանէ։

Ապահովութեանց կարգադրութիւնները կը բաղկանան երկու ընկերութեանց մէջ համեմատական բաժանումէ մը, և այսպէս ապահովութեան և դիւրութեան աւելնալովն ընկերութիւնս ալ կրնայ աւելի մեծ գումար ապահովութիւն բռնողներու ինքզինք ներկայացնել։

Գրեթէ ամեն կարգի վտանգաւոր ապահովութիւնք կրնան ընդունիլ, ինչպէս Բերայի, Ղալաթիոյ և Պոլսոյ մէջ, նոյնպէս մօտակայ քաղաքները, գիւղերն և գաւառները։

MARITIME

Insurance Cie limited of Liverpool

Capital Lt. 500,000

ՄԱՐԻԹԱՅՄ

Ծովային ապահովութեան ընկերութիւն

Դրամագլուխ 500,000 Անգլ. լիրա

Ստորագրեալը, շոգենաւներու և առագաստանաւերու մէջի վաճառքներն ու կարասիները խիստ օգտակար պայմաններով ապահովելու իշխանութիւն առուած է ընկերութեան կողմէ։

Գիններուն և այլոց վրայ տեղեկութիւն առնալ ուղղակի պէտք է դիմեն Ղալաթիա, Քօմիսիօն խանի անկիւնը՝ երկաթէ կամուրջին վրայ նայող սենեակն, առ

Կ. Պոլսոյ Ընդհ. Գործակատար յիշեալ Ընկերութեանց
ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ

ԳՈՒԻՆ
ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԴԵՀ ԻԴԷՄ
ՐԻԼԱՅԸՆՍ

Ծովային ապահովագրութիւն։ –Դիմել առ գործակատարն ընկերութեան, Պ. Ժ. Վ. Ուիթըլ, Եօրկիատիս խան Պահչէ-գաբու, Պոլիս. կամ Ղալաթիա, Ալէքսիանի խան թիւ 15։

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ